

КИШИЛОК ХАКИКАТИ

1988 йил 5 июнь,
ЯКШАНБА
№ 127 (4.323).
Баҳоси 3 тийин.

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитетининг газетаси

1974 йил 1 январдан буён нашр этилади ♦ Душанбадан ташқари ҳар куни чиқади

Суратда: учрашув пайти.

(ТАСС фотоси).

ЖАМОАТЧИЛИКНИНГ ЖАҲОН СИЁСАТИДАГИ ИШТИРОКИ

М. С. ГОРБАЧЕВНИНГ

халқаро жамоатчилик вакиллари билан
учрашувда 1988 йил 2 июнда сўзлаган нутқлари

Гулдурас қарсақлар билан кутиб олинган М. С. Горбачев йиғилганлар билан саломлашди ва сўхбатни бошлади.

Бу олий даражадаги Москва учрашувининг сўнги тадбири бўлса керак. Ҳақиқатан ҳам Совет Иттифоқи билан Америка Қўшма Штатлари ўртасидаги Москва учрашуви КПСС Марказий Комитети Бош секретарининг Америка Қўшма Штатлари Президенти билан ўтказган сўхбатлари ва олиб борган музокаралари программаси доирасига сиймайди. Шундай бўлганда ҳам, учрашувнинг аҳамияти таъкидланса, иккинчи томондан, америкаликлар билан муносабатимизда юз бераётган нарсалар фақат биз ва америкаликларга тааллуқли бўлиб қолмай, дунёнинг қайси йўналишида боғириш ташвишлари кўзатишга ҳама одамларга тааллуқли эканлигини кўрсатади. Эҳтилом, дунё қаёққа бораётганини кўпайиш тушуниб етандир. Аниқ шу нарса ҳозирги пайтда ҳамма жойда одамларни ташвишга солаётганининг боиси ҳам ана шундир.

Шу кунларда аслида сизлар мақсуд Москва учрашуви қатнашчилари бўлди: сизлар ўзаро ҳам, совет кишилари билан ҳам, жаҳон матбуот вакиллари билан ҳам кўп марта учрашдингиз.

Бу эса сизларнинг учрашувида реал иштирок этиш мудоаиғига аниқ мисол бўлди, деб ўйлайман. Қўшма Штатларнинг Президентини номидан гапирмаган, чуқури бу унинг ўзи иши. Мен ўз номидан, совет раҳбарияти номидан гапирман. Сизлар энг шовишлик, энг зарур ишларингизни уйда қолдириб ўз позициянгизни баён қилиб бериш учун бу ерга, Москвага келганингиз учун сизларга миннатдорчилик билдирамиз.

КПСС Марказий Комитетининг XIX Бутуниттифок партия конференциясида Тезисларнинг кенг пропаганда қилиш билан боғлиқ бўлган масалалар 4 июнь кунини Тошкентда ўтказилган семинар-кеңашнинг мавзусини белгилаб берди. Область партия комитетларининг секретарлари, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети аппаратининг масъул ходимлари, комсомол ходимлари, республика идеология активлари, министрликлар ва идораларнинг раҳбарлари, оммавий ахборот воситалари, иқтисод соҳаларининг раҳбарлари, олимлар кенгаши тақдир этилган эди.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Р. Н. Нишонов семинар-кеңашни қириш сўзи билан очди. У

Олдинроқ сизлар билан учрашган Яковлев, Шеварднадзе, Добрынин ўртоқлар бўлиб ўтган сўхбатлар, сизлар билдирган фикр ва мулоҳазалар, ташвишларингиз, Совет Иттифоқи ва унинг раҳбарияти шайига айтган истакларингизни менга сўзлаб беришди.

Сизлар айтган гапларнинг ҳаммасини улар менга етказишдики ёки йўқми, буни билмайман, лекин менга етказишган ва мен эшитган гапларимга қўшилиман. Балки улар менга сизларнинг энг яхши гапларингизни айтишгандир, балки сизларнинг танқидий мулоҳазаларингиз ҳам бордир. Ойиқ қолган жойларни тўлдириб тушуниш учун, энг муҳими эса сизлар мен билан учрашгани тасдиқлаш эканлигини билдириб, мен дарҳол рози бўлдим, аммо бунинг учун энгилгина имконият тўғрисида мен бу учрашудан хурсандман. (Гулдурас қарсақлар).

Мен аввало сизларни самимий, дўстона, сизларнинг фаолиятингизга чуқур ҳурмат ва унга юксак баҳо бериш руҳида бу ерга, Кремлда кутиладиган хурсандман. (Давомли қарсақлар).

Сизларнинг бу ерда ҳозир бўлишингиз жамоатчиликнинг индиликда катта сийсатга қатъий қўшилиш ниятини билдиради. Шахсан мен учун бундай қатъият енади. Сизларнинг куч-гайратларингизни муҳим деб ҳисоблайман. Шунинга эмас, сизларнинг фаолиятингиз бу ерда эса бутун улкан дунё унинг орауларини, умидларни, режа ва ташвишлари билан кичрайган

қолда ҳозир бўлган) — биз шайётган давр белгисидир. Халқларнинг ва аввало, уларнинг энг оғли ва фаол қисмининг халқаро ишларга реал, бевосита қўшилиши бу давр учун характерлидир.

Катта сийсатдаги хатоларнинг баҳоси ошибгина қолмай, айтишим мумкинки, мутлақ миқдорда яқинлашган ядро асрида жаҳон жамоатчилигининг бу сийсатдаги иштироки ҳам янги фазага кўтарилади.

Мен бунинг сийсатини маънавий, инсонпарварлик билан тўлдирилишнинг қудратли омили деган бўлур эдим. Шу билан бир вақтда бу сийсат принциплари жиҳатидан ана шу сийсатнинг мақсади бўлган инсон, унинг ҳаётий ташвиш-таралдуллари, унинг манфаатларидан ажраллиб қолмаслигининг тавсияси ҳамдир.

Имкониятдан фойдаланиб, сизларга, сизлар билан бирга бу ерда иштирок этишга, лекин Москва учрашуви муносабати билан совет раҳбарияти адресига, шахсан меннинг номимга табринома, мурожаат юборган, ўз истакларини билдирган ҳамма одамларга миннатдорчилик билдираман, самимий миннатдорчилик изҳор этаман! Бундай хатлар илҳомланганда, мадад бермоқда. Жуда катта раҳмат! (Гулдурас, давомли қарсақлар).

КПСС Марказий Комитети Бош секретари билан Америка Қўшма Штатлари Президентининг тўртинчи учрашувига биз қандай баҳо берганимизни биласизлар, деб умид қиламан. Ҳар қалай биз кеча, учрашув тугаши биланоқ матбуот

конференциясида унга ўз баҳосини баён этиб беришга ҳақикат қилдик.

Тафсилотларини тақрирламаган ҳолда асосий жиҳатларни кўрсатиб ўтишни истайман.

Биз Женевадан кейинги бутун жараёнга ва махсус равишда Вашингтондан кейин қилинган ишларга ақиб эсасдик. Менимча, биз учрашувини интенсив, қийин, лекин жуда зарур Совет — Америка мулоқотини мустаҳкамлайдиган катта халқаро воқеа деб таърифлаганимизда асоссиз кўтарилишмики, ортиқча умиддорликка берилиб кетмадик.

Бу мулоқот Совет ва Америка халқларини, барча қитъалар халқларини ҳақикатан солиб турган энг долзарб масалаларни қамраб олди. Эҳтилом, масалаларнинг ҳаммасини асосли равишда етарлича муҳокама қилишга муваффақ бўлишга қарамай, бирок бу мулоқот Женевадан кейин узлуқсиз давом этаётганини ҳисобга олиб айтишим мумкинки, биз Москва учрашуви натижасида янги поғона, балки янги поғона — қанча эканлигини ҳозирча билмайман, ҳар ҳолда юқорида кўтарилдик. Совет — Америка мулоқоти ривожланиб бормоқда.

Бу мулоқотда мунтазам равишда реализм мавжуд бўлиб, ҳар учрашудан сўнг у қўлайлиқ билан, унда реал сийсат кўпроқ бўлиб ва қуруқ гап, намайиш, дейишимиз мумкин. Тўғри,

бу гап ҳам қуруқ гапдан бўлиши қўлайлиқ муваффақ бўлишмики, Шунга қарамай, у жуда қисиб қўйилди. Ҳар ҳолда реал сийсатга, реал мулоқотга ўтиш тенденцияси мустаҳкамламоқда. Мен Совет — Америка мулоқоти мўҳитини, йўналишини, қўламини ва қадр-қимматини қандай тушунишимизни аниқ фойдалаш учун зарур сўзларни қидирдим.

Совет — Америка музокаралари кун тартибининг ҳамма йўналишларида реал эришилган нарсалар бундан бўйсин ҳақикатимизга асос қилиб олинди. Мен бунда ҳам Москва учрашувининг аҳамияти катта бўлди, деб ҳисоблайман. У Женевада бошланган мураккаб эстафетанинг тўб давомийлигини таъминлайди. Биз учрашув натижасида баъзи бир масалаларни кўтариб чиқдик ва уларни қайд этдик, бу Қўшма баёнотда ҳам кўрсатилган. Бу масалаларнинг кўпчилиги жисдида министрларга, делегацияларга, экспертларга таъйин қилиб берилди, ҳуқуқ, улар пухта ишлаб чиқиш учун, биз ҳар ҳолда янги битимларга эришишимиз учун музокара олиб борушларга тасаруфга келиб тушмоқда.

Менимча, фан, маданият соҳаларида алоқаларини, жамоатчилик, ёшлар алоқалари, кенгайтириш тўғрисида, делегациялар билан, шу жумладан инсон ҳуқуқлари билан боғлиқ бўлган муаммоларни биргаликда ҳал қилиш ҳақида ахдлашиб олганимиз жуда муҳимдир.

Президент шу ердалигида баъзи баҳоларини, шу жумладан ана шу масалалар

ни унинг олдида айтишим осонроқ эди. Ҳозир у учини кетди, менимча бундай қилиш ноқулай, шунга қарамай, бутун масъулиятни зиммамга олиб, бунга уриниб қўраман. Менинг назаримда, баъзи масалалар ҳусусида — мен бу масалалар қаторига Совет Иттифоқида инсон ҳуқуқлари тўғрисидаги фикр-мулоҳазаларга беришга баҳони ҳам киритган бўлардим — Президент кечаги кун позицияси билан келди. Бу — биринчидан. Иккинчидан, биз ўзимиз ҳам ҳар сафар гап инсон ҳуқуқлари тўғрисида борганда ҳамма бизда намоён бўлган қандайдир уялиш ва одоб сийсат турлини енгилб ўтишга қарор қилдик. Чуқури бу ишимизга зарар етказмаётганини кўрдик. Фақат бизга зарар етказиб қолмай, ҳамма жойда одамларнинг фикрини қалитмоқда. Ҳақиқатан ҳам кўп одамларда у ерда, Совет Иттифоқида одамларни нима қилишга, деган савол туғилмоқда.

Биз Президент олдида масалани мана бундай тарзда қўйдик: мен Совет Иттифоқида инсон ҳуқуқларининг аҳволига у берган баҳога қўйилмаслигини айтдим. Келтирилган фактлар мавжуд бўлган ҳоллар ҳам бор. Аммо бу вазият шундай эканлигини, Совет Иттифоқидаги тўла манзарани, жамиятимиз — жуда катта жамиятдаги унча жўн бўлмаган, қизилқанди, бунинг устига ўз тараққиётининг алоҳида даврини бошдан кечираётган жамиятининг тўла манзарасини бера олмайдик. Шу сабабли биз Президентга бевосита ўз тасаввурига эга бўлиши учун одамларнинг билан гаплашиб кўришни маслаҳат бердик. Табиийки, визит доираси имкониятларини чеклаб қўйган бўлса ҳам, менимча, Президент баъзи нарсаларни ҳис этди.

(Давомли иккинчи бетда).

КПСС Марказий Комитети ҳузуридаги Иқтисодий фанлар академияси профессори Н. Н. Виноградов, экономика фанлари доктори, Ўзбекистон ССР Давлат план комитети Экономика институти директори В. А. Осминин, экономика фанлари кандидати, Москва давлат халқаро муносабатлар институти сийсий иқтисод кафедрасининг доценти Р. Т. Иўдошев семинар-кеңаш қатнашчилари ҳузурида сўзга чиқдилар.

Семинар-кеңаш ишида Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг секретари М. Х. Холмухамедов, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети ташкилий-партиявий ишлар бўлими мудири П. В. Догонкин иштирок этидилар. (ЎТАТ)

ПОЙТАХТ КОММУНИСТЛАРИНИНГ НАКАЗИ: ҚАЙТА ҚУРИШ ҚАТЪИЯТ БИЛАН ЎТКАЗИЛСИН!

КПСС МОСКВА ШАҲАР
КОМИТЕТИНИНГ
ПЛЕНУМИ

Партиямиз, бутун жамиятимиз турмушида жуда катта роль ўйнаши лозим бўлган воқеа — КПССнинг XIX Бутуниттифок конференцияси очиладиган кунгача уч ҳафтадан сал кўпроқ вақт қолди. Мамлакатда шу воқеага тайёргарлик қўришнинг муҳим босқичи тугалланди — конференцияда совет коммунистларининг 20 миллионли отрядидан вакил бўлиб қатнашадиган делегатлар сайланди.

Халқ орасида 1985 йилнинг баҳоридан буён турмушимизнинг барча соҳаларида бўй бераётган революцион ўзгаришларнинг ташаббускорлари деб ҳақли равишда аталаётган кишиларга шу отряднинг фикрини изҳор этиш шарофи ва ҳуқуқи берилди. Қайта қўриш қатъият билан олға сийжитиш учун, унинг конкрет натижаларини ҳар бир совет кишини тезроқ ҳис қилиш учун ташаббускор, тиниб-тинчимас, янгича фикрловчи ва ҳаракат қилувчи кишилар керак.

Партия конференцияга халқнинг тўла мададига таяниб, аниқ ва амалий янгилаш концепциясини дастур қилиб олиб, тайёргарлик кўрмоқда. Коммунистлар ва партиясизлар КПСС Марказий Комитетининг конференцияга Тезисларини қайта қўриш тақдирини ўз ичига дахлдорлик ва масъулият туйғуси билан, зўр манфаатдорлик билан муҳокама қилмоқдалар.

Москва шаҳар партия комитетининг 3 июнда бўлиб ўтган пленумида КПССнинг XIX Бутуниттифок конференцияга делегатлар сайланди. Пленум ишида КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари М. С. Горбачев қатнашди.

Пленумга Москва коммунистлари июнь мандатини топиришни тасвир этган кишилар тақдир қилинди. Иш муҳитининг ўзи одатдан ташқари: гоёт ошқора, демократик, амалий руҳда бўлди. Номзодларга савол бериш, мунозарада қатнашиш учун экинчи турли жойларга микрофонлар ўрнатиб қўйилган эди. Фойеда яширин овоз берилган кабинетлар жиҳозланган.

Пленумида КПСС Марказий Комитети Сийсий бюросининг аъзоси, КПСС Марказий Комитетининг секретари, КПСС Москва шаҳар комитетининг биринчи секретари Л. Н. Зайков очди.

Бутун, деди у, биз партия ташкилотлари, пойтахт район партия комитетлари конференция делегатларини кўрсатиш юзасидан ўтказган катта ташкилотчилик ва сийсий ишни тугаллашмиз. Партия, бутун мамлакат конференцияга тайёргарлик қўраб экан, Марказий Комитет Тезисларини фаол муҳокама қилмоқда.

Ўр сийсий, гоёвий ва маънавий аҳамиятга молик бўлган бу ҳужжат бўламак конференциянинг платформаси ва қайта қўриш истиқболлари ҳусусидаги коллектив фикридан иборатдир. Унда КПСС XXVII съезди қарорлари бажарилишининг дастлабки яқунларига чуқур ва реалистик баҳо берилган. Тўб иқтисодий ислохотнинг иккинчи натижалари, муаммолари ва қийинчиликлари таҳлил этилган.

Марказий Комитетнинг Тезислари ички партиявий таълимнинг янада ривожлантиришга, жамиятимиз турмушининг барча соҳаларини янгилашга, жаҳон майдонда янги сийсий тафаккур принципларини қарор топтиришга нисбатан принципиал ёндашувларни илгари суради.

Ўртача ва камроқ олислик ракеталарини тугатиш тўғрисидаги Шартнома ратификация қилинганлиги ташкилий сийсатдаги қайта қўришнинг аниқ-равшан натижаси бўлди, ядровий қуролсизлаштиришдаги чинакам революцион ериб ўтиш бўлди.

ҚИШГА ҲОЗИР ТАЙЁРГАРИК КЎРИШ КЕРАК

Ўтган йили кишининг илқ қилиши уй-жойларини, социал, маданий-маиший объектларни, саноат корхоналарини келгуси кузга-қишга мавсумга тайёргарлик учун жаъобгар бўлган раҳбарларнинг қўлини хотиржам қилиб қўйганга ўхшайди. Ҳозир республикада, аниқсиз қишлоқ жойларда уй-жойларни ремонт қилиш, яроқсиз бўлиб қолган инженерлик иншоотларини алмаштириш суръатлари сустигини бошқача қандай эъланлаш мумкин? Электростанцияларда, бошқа корхоналарда ремонт-профилактика ишларининг бориши ҳам қаноатланарли эмас. 4 июнь кунини Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетида бўлиб ўтган кеңашда шу ҳақда гапирилди. Кеңашда область, ша

Олий даражадаги Совет — Америка музокаралари муваффақиятли тугалланди, мустаҳкам тинчликка эришилди йўлида яна бир қадам қўйилди.

Партиянинг ички ва ташкилий сийсатдаги новаторлик ўзгаришлари муқаррар тус олмоқда. Халқ бунини тўла-тўқис қўллаб-қувватлади. Бутун жамият ҳаракатга келди.

Марказий Комитетнинг Тезислари қайта қўришнинг жуда кўп масалаларини рўй-рост ва амалий муҳокама қилишга янги туртки берди.

Сўнгра Л. Н. Зайков Москва делегатликка номзодлар кўрсатиш қандай ўтганини батафсил гапириб берди.

Бу мураккаб босқич бўлди. Аслида партия комитетлари сийсий етуклик, демократия ва ошқоралик шароитида ҳаракат қила билиш имтиҳонидан ўтдилар. Номзодларни муҳокама қилиш ва кўрсатиш бошлангич партия ташкилотларининг, меҳнат коллективларининг фикрига таянди. Номзодларни кўрсатишда шаҳар партия комитетининг аъзолари фаол иштирок этидилар.

Муҳокаманинг турли босқичларида уч мингдан кўпроқ номзод кўриб чиқилди. Қандай тартибда номзодларни муҳокама қилиш ва кўрсатиш очик партия йиғилишларида ўтказилди. Бошлангич партия ташкилотларида тўғри кўрсатилган кўпроқ ва қўй партия бўлишида турт мингдан ортиқ ана шундай йиғилиш бўлиб ўтди. Партияларнинг кенгайтирилган мажлисларида, активларнинг гуруҳи ва район йиғилишларида ҳам коллектив фикр ишлаб чиқилди. Делегацияга номзод этиб тавсия қилинган кишиларнинг ишчанлик хислатлари ва маънавий фаилатлари, аввало уларнинг қайта қўришга шахсан қўшаётган ҳиссаси синчиклаб таҳлил этилди.

Коммунистлар ва партиясизларнинг бўлгуси конференцияга, унинг делегатлари составига астойдил қизиқиш баъзан одатдан ташқари шаклларида намоён бўлди. Номзодлар партия йиғилишларидагина эмас, матбуотда эълон қилинган мақолаларда, телевидение кўрсатуларида ва радиоэфитиришларида, партия комитетларига юборилган қўдан-қўн хат ва мурожаатномаларда ҳам кўрсатилди. Қатто қўчаларда айрим номзодларни қўллаб-қувватлаш юзасидан имзолар тўпланди.

Ҳақиқатан ҳам муносиб кишиларнинг номлари айтилди. Қўччилик ҳолларда кенг жамоатчиликнинг фикри партия ташкилотларининг фикри билан бир жойдан чиққанлиги қувончлидир. Бу ишда «юқоридан» ҳеч қандай қўрсатма, йўл-йўриқ берилгани йўқ.

Бир қанча партия ташкилотларида муайян чиғалликлар келиб чиқди. Бу гап аввало илмий, ўқув ва иқтисодий коллективлар қўллаб-қувватлаш районларга тааллуқлидир.

Масалан, Свердлов районда бешта йирик олий ўқув юрти, бир талай техникум, ҳунар-техника билим юртлари ва мактаблар бор, бу ердаги ўқув юртлари партия ташкилотлари секретарларининг кенгаши мамлакатнинг энг муътабар олий ўқув юртларидан бири — Д. И. Менделеев номи химия-технология институтининг коллективига номзод кўрсатиш ҳуқуқини беришга қарор қилди.

Институт коммунистлари ва партиясизлари пухта муҳокамадан сўнг тўртинчи курс студенти, ёшларнинг ахтиросили етакчиси, қуриш отрядининг комиссари Виталин Трифоновно номзодини кўрсатдилар.

(Давомли учинчи бетда).

ФАОЛЛИК БИЛАН, ҚИЗҒИН, АМАЛИЙ МУҲОКАМА БЎЛИШИ ЛОЗИМ

эълон қилинган Тезислар ҳозир республика коммунистлари, барча меҳнаткашларнинг диққат марказида турганлигини таъкидлади. Жуда катта сийсий аҳамиятга молик бўлган бу ҳужжат партия йиғилишларида, матбуотда манфаатдорлик билан қизгин муҳокама қилинмоқда. Тезисларда илгари сурилган масалалар ҳаётий муаммоларнинг жуда кенг доирасига қамраб олган. Шу босдан ҳам идеология кадрлари ва активлар олди-

да Тезисларда баён этилган қондалар ва баҳоларнинг теран мазмунини ўқиб олишда, уларни амалга оширишда ўз роли ва ўрнини белгилаб олишда одамларга ёрдам беришдан иборат вазифа турибди. Тезислар гоёт конкрет муҳокама қилиниши керак. Эндиликда одамлар ўртасида қайта қўришнинг тарғиб этишга ҳожат йўқ — қўччилик қайта қўришнинг жон-дилдан қабул қилди. Қаерда қайта қўриш суръатлари муваффақиятли жадал-

лашиб боришти, қаерда эса говалар бор, шунчаки масала талашиб бўлапти — худди ана шунини пухта аниқлаб олиш керак. Шунинг учун ҳам одамлар билан фақат ҳақиқат позицияларидан туриб гаплашиш, ўтир масалалардан қочмаслик, умумий иш учун ҳар бир одамнинг масъулият ҳис-туйғусини мустаҳкамлаш керак.

Тезисларнинг актив муҳокама қилиш — бу коллектив ижод ва изланишдир. Тўтаётган конкрет тақдирлар иэсна қолмаслиги, улардан дарҳол иш манфаатини қўллаб қўлайлаштириш зарур. Бу борада оммавий ахборот воситаларининг роли катта. Улар мунозараларнинг боришини тўла ва ҳаққоний акс эттиришлари, аввало конкрет одамларга сўз бериб, уларнинг фикр-мулоҳазалари ва позицияларини эълон қилишлари лозим. Маҳаллий муаммоларни чуқур акс эттириб, янги борада ва юқори ёндашувларга кенг имконият очиб бериш лозим. Тарих фанлари доктори,

ҳар ва район партия комитетларининг секретари, совет ва касса соҳа ходимлари, министрликлар ва идораларнинг раҳбарлари қатнашдилар.

Кеңашни Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг секретари А. С. Икромов очди. Ўзбекистон ССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари В. В. Суларенов доклад қилди.

Кеңаш ишида Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети Бюроси аъзолари ва аъзолигида кандидатлар В. П. Анхичев, В. И. Огарок, И. Х. Жўрабеков, Б. Ф. Сатин, Ўзбекистон ССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари И. И. Искандаров, С. У. Султонова қатнашдилар. (ЎТАТ)

ЖАМИАТИНИНГ ЖАҲОН СИЁСАТИДАГИ ШИРОКИ

(Давоми. Биринчи бетда).

Бундан ташқари мен Президентга Америка жамиятида инсон ҳуқуқлари билан боғлиқ ишларнинг аҳолига бизнинг ўз нуқтаи назаримиз ҳам борлигини айтдим ва ана шу муаммоларни тилга олдим. (Қарсақлар). Бу муаммоларни тафсилотлари билан айтиб бердим. Шундан кейин Президент менинг мулоҳазаларимни рад этиш учун ўзи мулоҳаза юритишга, далиллар излашга тушиб кетди. Мен унга бундай дедим: жаноб Президент, мен сизга мутлақ ҳақиқатни айтганим деб қатъий туриб олмаман, албатта. Мен фақат Америка конгресси маълумотларига асосланган таъкидламан, ҳатто бу ҳусусда Америка матбуоти келтирган маълумотлардан фойдаланганим йўқ. Ҳозир вақтинча бехуда ўтказмайллик, келинг, муҳокамани доимий негизга кўчирайлик. Мен шундай тақлиф қилганим: бизнинг парламент алоқаларимиз мавжуд. Келинг, доимий семинар ташкил қилайлик. Сиз ўз баёнотингизни бизга батафсил айтасиз, биз Америка жамиятида инсон ҳуқуқлари билан боғлиқ ишларнинг аҳолига ўз баёнотларимизни сизга айтмайми. Сиз бизга ахборот берасиз, биз сизга ахборот берамиз, сўнгра уларни қисқайтирамиз. Бу эса бутун вазиятни равшанлаштиришга ёрдам беради.

Чамаси бизда ҳам у мамлакатдаги, ҳам бу мамлакатдаги ижобий жиҳатларни айирбўлаш имконияти пайдо бўлади. Бу тақлиф қабул қилинган ва Қўшма баёнотда ўз ифодасини топти. Биз муҳоама қилиш тарафдоримиз ва бунга доим тайёрмиз.

Биз ўз мамлакатимизни ҳар жиҳатдан мукамал қилиб кўрсатмоқчи эмасмиз. Лекин совет кишиларнинг олдида, мен уларни кўриб турибман, сизларга айтиб қўйяй: биз ўз мамлакатимиз билан фахрланамиз, биз асрлар давомида шу еримишнинг ишқибоз келганимиз, ҳимол қилганимиз, қувонганимиз, ачинаганимиз, бу ерда бўлаётган ҳамма ишларга қизиқамиз, ҳозир эса жуда катта наараёни авио олдириб юбордик, бу жараёни биз қайта кўриш деб атадик. (Гулдорос қарсақлар). Тушунмай қолдим: бизникилар бу ерда шу қадар кўпми ёки бошқа мамлакатларнинг вакиллари қайта қуришни шундай қўллаб-қувватлашяптими? (Кулди, жонланган бошланади, у қарсақларга, олқишга айланади).

Мен Президентга, келинг бир-биримизни ҳурмат қилиш ва аввало ҳар бир халқнинг таллаб олган йўлини ҳурмат қилиш ҳақида келишиб олайлик, дедим. Қачонлардир бир киши бошқа кишини асоссиз равишда ҳурмат қилмаслиги мумкин. Ҳурмат қилмаслик учун сабаб бўлганда эса, бундай муносабат бўлишга бутунлай ишонч мумкин. Аммо мен бу мураккаб дунёда ҳар бир халққа нисбатан ҳурмат ва ишончдан, ҳар бир халқнинг ўз йўлини — сиёсий, мафкуравий, маданий ва бошқа йўллари ўзи таллаб олиш ҳуқуқини тан олишдан бошқа халқлар ўртасидаги муносабатларга асос қилиб олинмаган вазиятга биз ҳеч қачон йўл қўя олмаيمиз, деб ўйлайман.

Агар бу фикрга қўшилишмасан биз ўз муносабатларимизни яхшилаб қайта қура олаимиз, вазиятни ўзгартира олаимиз. Биз шунга асосланамиз. Биз ўз қадриятларимизга, ўз принципларимизга асосланамиз, ўз ишчилик ўзини тушунганча амалга оширавемиз. Биз ўз ишчиликни ҳеч кимга мажбур қилиб қийинлаштираемиз. Бироқ ўз ишчиликни қандай олиб бориш тўғрисидаги ҳеч қандай пайд-насиҳатларни қабул қилмайман.

Бизни ўз мақсадларимиз руҳлантирмоқда. Бизга бирорларнинг намунаси керак эмас, ёт қадриятлар бизга керак эмас. Ўз жамиятимиз неча-неча асрларни босиб ўтган. Икки-уч кундан сўнг биз Рус ерида праваслав христианлигига ўтишганимизнинг йиллигини нишонлайми. Закавказьедаги ва Ўрта Осиёдаги халқларимиз илдин эса умуман минг йилликларга бориб тақалади. Наҳотки ана шу халқлар бундай тарихий йўлни босиб ўтиб, машаққатлар билан ўзининг ҳозирги тарихига эришиб, тажриба тўплаган бўлса,

ўзини идрок этиш, ўзининг бугунги кунини тушуниб этиш ва шунга мувофиқ равишда ўз жамиятини ривожлантириш учун наҳотки, тарихий, илмий, маънавий потенциалга эга бўлмасан? (Қарсақлар).

У ёғини сўрасангиз қайта қуриш пировард натижада галаба қозонишга ишончимиз ана шунга асосланган. Биз мамлакатимизда яшаётган халқларнинг донолигига ишонамиз. Худди шу каби Ер юзидagi ҳар бир халқнинг ўз вазифаларини ўз қадриятларига, дунё тўғрисидаги ўз тасаввурларига мувофиқ ҳал этиш ҳуқуқини ҳам тан оламиз.

Мен бу мавзунинг ўз нутқимнинг қириш қисмида ривожлантиришга атайлаб аҳд қилдим: ҳозир ҳурмат, тушуниш, ҳамжиҳатлик, тенг ҳуқуқлилик шу қадар муҳимдир. Чунки дунёдаги барча қитъалар ҳаракат қилмоқда, барча халқлар яхши турмуш йўлини изламоқдалар. Халқларга ишонмасликка, улар ўз йўллари тилишларига шубҳа билан қарашга йўл қўйиб бўлмайди. Шу сабабли биз ўз шаънамизга айтилган ҳар қандай пайд-насиҳатни рад этамиз ва ўзинимиз ҳам ҳеч кимга ақл ўргатмоқчи эмасмиз. Дунё мактаб эмаски, унда ўқитувчилар ва ўқувчилар бўлса. Бу ерда биз ҳаммамиз шогирдларимиз. Ҳаёт ва тарих эса бизнинг устозимиз, умумий устозимиздир. Кимнинг қадриятлари кўпроқ қийматга эга эканлигини тарих кўрсатади. Бошқача меъзолар бўлиши мумкин эмас.

Бунинг устига биз дунёнинг хилма-хиллиги, биз ҳаммамиз ҳар хил эканлигимиз факти шу дунёни ёмон қилаётгани йўқ, деб ҳисоблаймиз. Аксинча, қиёслаг, айир-бошлаш, маъбул бўлган нарсаларнинг ҳаммасини, умумибашари қадриятларга, ютуқларга оид нарсаларнинг ҳаммасини бир-биримиздан олиш имконияти бор.

Олий даражадаги Москва учрашувининг шу мавзуга тааллуқли қисми ҳусусида мен айтмоқчи бўлган гап ана шундир. Энди сизларни суҳбатга тақлиф этмоқчиман. Галиришнинг истовчилар борми? Марҳамат.

Шундан кейин учрашувининг чет эллик қатнашчиларидан 44 киши сўзга чиқди. Уларнинг айримлари гапирётганда қизгин лўқалар бўлиб турди.

Пировардда М. С. Горбачев бундай деди:

Кеча мен матбуот конференциясига келганимда, аввало журналистлардан уэр судрадим. Кечикканнинг боиси шундаки, Президент билан мунозараларнинг сўнгги ўртамизда қийин вазият пайдо бўлди. Катта ва муҳим масалалар ҳусусида қийин-ойдин, тангал таллаш-танлаш бўлди. Биз, рўпарча-рўпарча туриб суҳбатлашардик, кейин тараллиш, маслаҳатлашчи бўлишганимдан кейин ана юзма-юз бўлардик... Бу осон бўлмади. Қўшма Штатлар ва Совет Иттифоқи раҳбарларининг ана шу муҳим учрашувини имкони борида яхшироқ, катта ижобий натижа билан якунлашни истар эдик.

Ҳа, осон бўлгани йўқ. Ҳозир ҳам ўйлаб турибман: сиз билан учрашушимизнинг сўнггидаги қийинчиликларни қандай қилиб бартараф этса бўлади? Мен учрашувини қандай бошлашни билган эдим, бироқ энди қандай якунлашни билмайд турибман. (Кулди, қарсақлар).

Нима ҳам қилардик, бир-галашиб бирон йўлни топармиз. Сиз берган саволлар ҳозирча тура турсин, гапирверай, эҳтимол, йўл-йўлак кўп саволларингизга жавоб ҳам чиқиб қолар.

Авалло шунинг айтмоқчиман, бу ерда янги соатдан кўпроқ вақт мобайлида рўй берган воқеалардан ниҳоятда мамунман. Бу ердаги рўй-ростлик, самимият ва ишонч вазияти муносабатларимизнинг янада мустақамлаб турибдики, мен бундан жуда хурсандман ва тўқилишмоқдаман. Бу нарсаси шу қадар муҳимки, менга қолса, бу муҳитни биринчи ўринга қўйган бўлур эдим. Утган йиллар мобайлида бир-биримизни билмай йўлда, бир-биримиз билан яқинлашиб, ҳамкорлик қилишга тўғри келди, шу қадар кўп бўлдики, уларни бартараф этиб, ҳамжиҳатлик, изомат-хурмат, хайрихоҳлик, пиёровардда эса ишонч йўлини очиб осон эмас. Ҳа, осон эмас! Аммо бизнинг Президент Рейган билан мулоқотимиз намунаси — сиёсий, идеологик, қарашлардаги ва эҳтимолки, маданий анъаналардаги катта тафовутларга, баббл, шунингдек, тажрибаси,

ҳатто ёши нуқтан назаридан бир-биридан анча фарқ қилган кишилар бир-бирини қилиш, бир-бирига пешволикни аниқлашнинг зарурлигини англаётганлигини кўрсатувчи ҳоллардан биридир. Демак, ҳар қалай умумий масалаларга жавоб топса бўлади, ишонч нишонларини топса бўлади. Биз Йеневанда биринчи бор учрашганимизда, яъни 1985 йилда уч йил ичиде биз шу қадар катта йўлни босиб ўтдик, деган фикр кимнинг хаёлига келибди, дейсиз! Бу бор-йўғи ўч йил бўлиб, қисқа муддатдир, лекин мазмунига, шу давр ичиде содир бўлган ўзгаришларга кўра бу йўл — жуда катта йўлдир.

Демак, биз бирдек ҳавотирга тушаётганлигимизни ҳаммамиз англаб олган эканмиз, бир-биримизга пешволикни, рўй-рост таллаш-танлаш, дил-ишторларимизни ўртага қўйишимиз, ҳаммуҳаббат позициясига ҳурмат билан муносабатда бўлишимиз керак. Агар шундай қилсак, жуда баланд чўқиларга қўтарилишимиз мумкин. Булар қаторига мен ишонч, ҳамжиҳатлик, халқлар тақдирига, ҳар бир халқ тақдирига дахлдорлик туғғусини қиратаман. Буларнинг ҳаммаси ҳозирги пайтда ниҳоятда зарур. Ҳозирги асрнинг реалликлари, айни шу реалликлар анъанавий тасаввурларимизни ўзгартириб юрмоқда. Биз ҳозирги дунёнинг реалликлари таянадиган янги ёндашувлар ва янги — тасаввурлар асосида олға қараб бормас эканмиз, ҳозир бир нарсаларни яхшилаш у ёқда турсин, ҳатто уларни асраб қолмаймиз. «Совуқ уруш», халқларнинг ётирашга юзга келтирган эскича қарашлардан воз кечиб, ҳар бир халқни иззат-ҳурмат қилиб, бир-бирига пешволик қиш керак.

Баъзи халқлар тарихий тараққиётнинг бир босқичида, айримлари эса бошқа босқичда турибдилар. Айримлар бир системага, бошқалари эса ўзга системага мансубдилар — халқлар эътиқод қилаётган динлар ҳам турличадир, буларнинг ҳаммаси реалликлар. Биз ҳаммамиз бунга сабр-тоқат қилиб, иззат-ҳурмат билан уларни тушунишимиз лозим, чунки одамларнинг ҳамжамияти ана шундай. Энг асосийси — мана шундир!

Бу маслиҳатимиз ёки ҳар қалай, реал сиёсатми? Сизга шунинг айтмоқчиманки, жамиятимизга синчков назар ташлаб, унинг тарихи ва бугунги кунига баҳо берганимиздан кейин бу жамиятнинг одамларнинг манфаатлари йўлида қайта қуриш, янгилаш керак, деган ҳулосага келидик, биз ўзинимиз яшаётган дунёга, бошқа мамлакатларга назар ташлаб бунинг янги-янгича қиларишга айлантириганимиздан кейин, худди ана шу фикрлаш негизда ташқи сиёсатимизни тақдим этдик, бир қанча ташлаб-ўқиб олишларимиз сурдик, биз реал сиёсат — яъни ва ташқи сиёсат асосида худди ана шундай ёндашув бўлиши зарурлиги ҳусусида ҳамма вақт ўйладик. Аммо шундай йўл тўта бошлаганимизда, бизнинг аввало ҳаётдан, реалликдан ажраб қолган маслиҳат, ҳаёларастлигиде айландилар.

Жаҳонда, бутун оламда барча мамлакатларда ўзгаришлар пайти келди — қайта қуришимизга, сиёсатимизга бу қадар қизиқинчлиги босиб нимада? Демак, реалликларга асосланган ана шундай сиёсат зарур. Демак бу эндиликда шунчаки орзу-ўйлар, шунчаки аjoyиб режалар эмас. Жаҳон 40 йил мобайлида ўзини таъқиб қилиб келган барча нарсалардан қарчади. Одамлар бошқача ҳаёт ва ўзгаришлар зарурлигини тушуниб етдилар. Ҳозирги дунёнинг ядро ҳавфни бартараф этиш, экологик ҳалокатнинг олдини олиш, қашшоқлик ва касаллик, қоллоқлик ва бошқа қўлгина умумжаҳон муаммоларини енгиш зарурлиги тўғрисидаги қатъий талаби янгради. Цивилизация олдида қуйидаги масала қўндаланг бўлди: тафаккурни ўзгартириш, бугунги дунёимизни қуришга муносабатини ўзгартириш керак.

Сиз бу ерда айтган гаплар — биз учун жуда катта маладдир. Демак, буларнинг ҳаммаси ҳақиқатан ҳам ҳамма-ҳаммага зарур. Ҳозирги дунё ўз тараққиётида нечоғлики ранго-ранг ва турли-туман, хилма-хил бўлган — бу ўзининг ягона замонавий инсоният цивилизациясидир, биз эса ана шу цивилизация ягона организмнинг бўғинлари, ўзаро боғланган зарраларимиз. Назаримда, биз ҳаммамиз бугунги реал дунё

да қандай яшаш кераклиги ҳусусида биргаликда таълим олишимиз катта мактабидан ўтмоқдамиз. Биз илгари билган ҳамма нарсалар — муҳим ва қадрлидир — аммо бошқа билимлар, бошқача ёндашувлар зарур, янги ва ишончга асосланган янги зарур, бир-биримизнинг қўлимизга тик қарай олишимиз зарур.

Учрашушимизда бир-биримизга пешволик қийинлиги, лозимлигини, яхшироқ ҳаётини, яхшироқ дунё сари олиб борадиган яхшироқ йўлни қидириш даркор — бу муштарак иш, барча халқларнинг муштарак мудоаоси эканлигини тушуналганимиз учун сизлардан миннатдорман.

Биз ана шундай тушуниш йўлидаги, инсоний ва халқаро муносабатлар ривожланишининг ана шу йўлидаги муштарак иш қатнашчиларини бўлишни истаймиз. Бу — биринчидан.

Ҳозир бизнинг яна бир қарра шунга ишончимиз қолди бўлдики, ядро қуrolига қарши ҳаракат, урушга қарши ҳаракат, бошқа тараққиқпарвар ҳаракатларнинг миллион-миллион актив тарафдорлари — уларнинг барчаси халқаро сиёсатнинг тенг ҳуқуқли қатнашчиларидир. Уларнинг вакиллари бугун бу ерда сўзга чиқиди. Назаримда, агар гап, албатта жиддий сиёсат ҳақида борадиган бўлса, эндиликда барча мамлакатлардаги оммавий ҳаракатлар тажрибасини инобатга олмай туриб, сиёсат юритиш мумкин эмас — ҳеч бўлмаганда, бу ерда уч соат ичиде юз берган воқеаларга асосланган мен бунга яна ҳам кўпроқ ишонч ҳосил қилмоқдаман.

Ташқи сиёсатга нисбатан сиёсатчилар, генераллар, дипломатлар ва экспертларнинг монополиясига тоқат қилиб бўлмайди, чунки тинчлик ниҳоятда жиддий ишдир.

Учрашушимизнинг асосий мазмунига менда эътироз йўқ. Мен сиз билан биргаликда мазкур муаммолар ана шундай тушуниш, унга ана шундай ёндашув, ана шундай нуқтан назарда бўлиш тарафдориман.

Дўстлар, сиз Москвага, аввало СССР ва АҚШга тааллуқли бўлган воқеа муносабати билан келгансиз — сизнинг бу ерга келишингиз Совет—Америка муносабатларининг аҳамиятини таъкидлайди, албатта. Агар мулоҳаза қилиб қўрибсиз, бундан бошқа ҳулоса ҳам келиб чиқадик: дунёга фақат Совет—Америка муносабатлари орқалигина назар ташлаш мумкин эмас. Сизлар, мана шу залда ҳозир бўлган кишилар — худди ана шу дунёнинг ўзини, унинг ўзига яраша орзу-армонлари бор, унинг Қўшма Штатларга ҳам, Совет Иттифоқига ҳам саволлар бериб. (Қарсақлар). Бошқача ёндашув ҳозирги дунёнинг реалликларига зид бўлган ва эҳтимол у буюк давлатлар сиёсатимизнинг ала-қандай қурилиши бўлур эди — реаллик шундан иборатки, Қўшма Штатлар, Совет Иттифоқи мавжуд — аммо ноб Европада ҳам мавжуд, унинг тарихий тажрибасида эҳтимол ҳеч ким эга бўлмаган қадрият борки, бу ҳам муштарак мулкдир. Буюк Осиё ҳам мавжуд, ҳаракатга келиб, юш урмоқда ва ўзининг бахтли тақдирини йўлини қидирмоқда. Қаддини ростилаётган Латин Америкаси, қучқатган тўлаётган мустақил Африка мавжуд. Буларнинг ҳаммаси — қудратли реалликлардир.

Бундан йигирма йил аввал, бориқчи, 10—15 йил илгари бирон-бир кимса буларни менсимган бўлса, эндиликда ана шу реалликлар сиёсат сасиб эмас, ў ҳалокатга мажбурдир. Ҳа, дунёимиз ранг-баранг, мураккаб дунёдир. Унга катта, турли-туман манфаатлар ҳосидир. Бизнинг дармизда ана шу дунёнинг барча мураккабликларини инобатга оладиган сиёсатини бирдан-бир тўғри сиёсат бўлиши мумкин.

Мен яна бир масалани алоҳида айтиб ўтмоқчи эдим. Бугунги суҳбатимизга қулқ солиб, сўнгги вақтда мени ташвишлантириб турган саволларга жавоб топгандай бўлишим: сиёсат фан-техника тараққиётидан орқанда қолмоқда, худди ана шу тараққиёт бошқа мақсадлар қатори қулоқ-ероғининг ўзининг ҳамма-ҳамма қисмига муносабатлар олиб борилаётган пайтда ҳам қулоқларининг янги туркумлари ва турлари пайдо бўлади. Сиёсат кенг ҳалқ ораси, миллион-миллион одамлар англаб олган нарсалардан, аллақачон реал ишларга айланиш ва амалда сиёсатга сингиб кетиши лозим бўлган нарсалардан орқанда қолмоқда.

Замон омили эндиликда энг муҳим омиллардан бири бўлиб қолмоқда — бунинг биз ҳаммамиз эътиборга олишимиз керак — мамлакатларини мизда ва умуман жаҳонда содир бўлаётган ишларни англаб олиш жараёни нечоғлики секин кечаётган бўлса, қиш хавфи пайдо бўлади. Биз қиш кетиши мушкул бўлган бош бериб қўйган кириб қолшимиз мумкин. Шу босқанда ўзим учун сиёсатни сифатида ва ўйлашмани, сиз учун ижтимоий ҳаракатнинг вакиллари сифатида бу — тўғридир ва мен шундай ҳулосага келидим: вақтин ганимат билиб, ҳаракат қилиш керак.

Кўп нарсалар ўзгара бошлади, чоғи. Бунга зарур баҳо бермаслик мумкин эмас — қитъалар, халқлар ҳаракатга келди. Агар сиз билан биз фақат шунини кўриб, ўз миёсасари жиҳатидан ҳам сифат ҳаракатига эга бўлган жараёнлардан халқларнинг ташвишга тушаётганлигини кўрмасак, пайқамасак, эътибор бермасак бу жиддий янгилик, ҳатто бўлур эди. Қулоқларини пойгасига назар ташлаб, қашшоқлик ва қоллоқлик, ялли касалликлар, экология муаммолари ва бошқа муаммоларни олиб қўриб. Бундай иллатлар қўлпайиб бормоқда. Шу босқанда ҳам ўтмишда ва бугунги вазиятнинг идрок этиш заминиде юзага келган ва ҳаммамизнинг кўнгиллимида ниш урган тушуниш эндиликда конкрет ҳаракатлар билан ўзвий боғлиниб, қўшилиб кетиши керак. Бу сиёсатчиларга ҳам тааллуқлидир — бу жамоат арборларига, сиёсий партиялар ва ҳаракатларга ҳам тааллуқлидир. Биз қайта қуриш сиёсати, ун амалга ошириш йўли билан янги реалликлари тушунишни ҳам қамраб олган янги ҳаёт-дашувларни таъминлаймиз.

Умуман мен иккинчи фикримни таъкидламоқчиман: ҳозир сиёсат учун ҳам, сиёсатчилар учун ҳам, айтишим мумкинки, ижтимоий ҳаракатлар учун ҳам вақт, вақт омили етишмапти. Шу сабабли ҳаммамизга фауқулудда активлик билан ҳаракат қилиш лозим, деган эътиқод зарур.

Мен айна шу қуларда, АҚШ Президентини шу ерда бўлган пайтда биз, совет раҳбарлари келгуси дунёни қандай тасаввур қилаётганлигини айтдим. Биз ўзини учун ун ядро сиз, эуравонликлари ҳоли бўлган дунё деб тасаввур этамиз. Бўлажак дунёнинг асосий белгилари ана шундайлар. Ана шундай дунёга эришиш учун биз ҳар соҳада ҳаракат қилаверамиз. Қулоқларини, сиёсий мулоқот, жаҳоншумул муаммоларни, регионал муаммоларни, умуман «сўнгги дунё» муаммоларини ҳал қилишга келганда эса — ўз мазмунини англайми, амалий ҳисса қўшаверамиз. Биз ўз гапларимиздан кейин, сиёсат эътиқод қилингандан кейин шунга мувофиқ амалий ҳаракатлар қилишга интилаётганлигимизни сиз ҳис эта олдингиз деб ўйлайман. Биз ана шундай ҳаракат қилаверамиз.

Бу ерда кўп саволлар берилди, маслаҳатлар, нақазган ва эҳтимол у буюк давлатлар сиёсатимизнинг ала-қандай қурилиши бўлур эди — реаллик шундан иборатки, Қўшма Штатлар, Совет Иттифоқи мавжуд — аммо ноб Европа ҳам мавжуд, унинг тарихий тажрибасида эҳтимол ҳеч ким эга бўлмаган қадрият борки, бу ҳам муштарак мулкдир. Буюк Осиё ҳам мавжуд, ҳаракатга келиб, юш урмоқда ва ўзининг бахтли тақдирини йўлини қидирмоқда. Қаддини ростилаётган Латин Америкаси, қучқатган тўлаётган мустақил Африка мавжуд. Буларнинг ҳаммаси — қудратли реалликлардир.

Бундан йигирма йил аввал, бориқчи, 10—15 йил илгари бирон-бир кимса буларни менсимган бўлса, эндиликда ана шу реалликлар сиёсат сасиб эмас, ў ҳалокатга мажбурдир. Ҳа, дунёимиз ранг-баранг, мураккаб дунёдир. Унга катта, турли-туман манфаатлар ҳосидир. Бизнинг дармизда ана шу дунёнинг барча мураккабликларини инобатга оладиган сиёсатини бирдан-бир тўғри сиёсат бўлиши мумкин.

Мен яна бир масалани алоҳида айтиб ўтмоқчи эдим. Бугунги суҳбатимизга қулқ солиб, сўнгги вақтда мени ташвишлантириб турган саволларга жавоб топгандай бўлишим: сиёсат фан-техника тараққиётидан орқанда қолмоқда, худди ана шу тараққиёт бошқа мақсадлар қатори қулоқ-ероғининг ўзининг ҳамма-ҳамма қисмига муносабатлар олиб борилаётган пайтда ҳам қулоқларининг янги туркумлари ва турлари пайдо бўлади. Сиёсат кенг ҳалқ ораси, миллион-миллион одамлар англаб олган нарсалардан, аллақачон реал ишларга айланиш ва амалда сиёсатга сингиб кетиши лозим бўлган нарсалардан орқанда қолмоқда.

Замон омили эндиликда энг муҳим омиллардан бири бўлиб қолмоқда — бунинг биз ҳаммамиз эътиборга олишимиз керак — мамлакатларини мизда ва умуман жаҳонда содир бўлаётган ишларни англаб олиш жараёни нечоғлики секин кечаётган бўлса, қиш хавфи пайдо бўлади. Биз қиш кетиши мушкул бўлган бош бериб қўйган кириб қолшимиз мумкин. Шу босқанда ўзим учун сиёсатни сифатида ва ўйлашмани, сиз учун ижтимоий ҳаракатнинг вакиллари сифатида бу — тўғридир ва мен шундай ҳулосага келидим: вақтин ганимат билиб, ҳаракат қилиш керак.

Кўп нарсалар ўзгара бошлади, чоғи. Бунга зарур баҳо бермаслик мумкин эмас — қитъалар, халқлар ҳаракатга келди. Агар сиз билан биз фақат шунини кўриб, ўз миёсасари жиҳатидан ҳам сифат ҳаракатига эга бўлган жараёнлардан халқларнинг ташвишга тушаётганлигини кўрмасак, пайқамасак, эътибор бермасак бу жиддий янгилик, ҳатто бўлур эди. Қулоқларини пойгасига назар ташлаб, қашшоқлик ва қоллоқлик, ялли касалликлар, экология муаммолари ва бошқа муаммоларни олиб қўриб. Бундай иллатлар қўлпайиб бормоқда. Шу босқанда ҳам ўтмишда ва бугунги вазиятнинг идрок этиш заминиде юзага келган ва ҳаммамизнинг кўнгиллимида ниш урган тушуниш эндиликда конкрет ҳаракатлар билан ўзвий боғлиниб, қўшилиб кетиши керак. Бу сиёсатчиларга ҳам тааллуқлидир — бу жамоат арборларига, сиёсий партиялар ва ҳаракатларга ҳам тааллуқлидир. Биз қайта қуриш сиёсати, ун амалга ошириш йўли билан янги реалликлари тушунишни ҳам қамраб олган янги ҳаёт-дашувларни таъминлаймиз.

Умуман мен иккинчи фикримни таъкидламоқчиман: ҳозир сиёсат учун ҳам, сиёсатчилар учун ҳам, айтишим мумкинки, ижтимоий ҳаракатлар учун ҳам вақт, вақт омили етишмапти. Шу сабабли ҳаммамизга фауқулудда активлик билан ҳаракат қилиш лозим, деган эътиқод зарур.

Мен айна шу қуларда, АҚШ Президентини шу ерда бўлган пайтда биз, совет раҳбарлари келгуси дунёни қандай тасаввур қилаётганлигини айтдим. Биз ўзини учун ун ядро сиз, эуравонликлари ҳоли бўлган дунё деб тасаввур этамиз. Бўлажак дунёнинг асосий белгилари ана шундайлар. Ана шундай дунёга эришиш учун биз ҳар соҳада ҳаракат қилаверамиз. Қулоқларини, сиёсий мулоқот, жаҳоншумул муаммоларни, регионал муаммоларни, умуман «сўнгги дунё» муаммоларини ҳал қилишга келганда эса — ўз мазмунини англайми, амалий ҳисса қўшаверамиз. Биз ўз гапларимиздан кейин, сиёсат эътиқод қилингандан кейин шунга мувофиқ амалий ҳаракатлар қилишга интилаётганлигимизни сиз ҳис эта олдингиз деб ўйлайман. Биз ана шундай ҳаракат қилаверамиз.

Биз ўз мамлакатимизни ҳар жиҳатдан мукамал қилиб кўрсатмоқчи эмасмиз. Лекин совет кишиларнинг олдида, мен уларни кўриб турибман, сизларга айтиб қўйяй: биз ўз мамлакатимиз билан фахрланамиз, биз асрлар давомида шу еримишнинг ишқибоз келганимиз, ҳимол қилганимиз, қувонганимиз, ачинаганимиз, бу ерда бўлаётган ҳамма ишларга қизиқамиз, ҳозир эса жуда катта наараёни авио олдириб юбордик, бу жараёни биз қайта кўриш деб атадик. (Гулдорос қарсақлар). Тушунмай қолдим: бизникилар бу ерда шу қадар кўпми ёки бошқа мамлакатларнинг вакиллари қайта қуришни шундай қўллаб-қувватлашяптими? (Кулди, жонланган бошланади, у қарсақларга, олқишга айланади).

Мен Президентга, келинг бир-биримизни ҳурмат қилиш ва аввало ҳар бир халқнинг таллаб олган йўлини ҳурмат қилиш ҳақида келишиб олайлик, дедим. Қачонлардир бир киши бошқа кишини асоссиз равишда ҳурмат қилмаслиги мумкин. Ҳурмат қилмаслик учун сабаб бўлганда эса, бундай муносабат бўлишга бутунлай ишонч мумкин. Аммо мен бу мураккаб дунёда ҳар бир халққа нисбатан ҳурмат ва ишончдан, ҳар бир халқнинг ўз йўлини — сиёсий, мафкуравий, маданий ва бошқа йўллари ўзи таллаб олиш ҳуқуқини тан олишдан бошқа халқлар ўртасидаги муносабатларга асос қилиб олинмаган вазиятга биз ҳеч қачон йўл қўя олмаимиз, деб ўйлайман.

Агар бу фикрга қўшилишмасан биз ўз муносабатларимизни яхшилаб қайта қура олаимиз, вазиятни ўзгартира олаимиз. Биз шунга асосланамиз. Биз ўз қадриятларимизга, ўз принципларимизга асосланамиз, ўз ишчилик ўзини тушунганча амалга оширавемиз. Биз ўз ишчиликни ҳеч кимга мажбур қилиб қийинлаштираемиз. Бироқ ўз ишчиликни қандай олиб бориш тўғрисидаги ҳеч қандай пайд-насиҳатларни қабул қилмайман.

Бизни ўз мақсадларимиз руҳлантирмоқда. Бизга бирорларнинг намунаси керак эмас, ёт қадриятлар бизга керак эмас. Ўз жамиятимиз неча-неча ас

ПОЙТАХТ КОММУНИСТЛАРИНИНГ НАКАЗИ: КАЙТА ҚУРИШ ҚАТЪИЯТ БИЛАН ЎТКАЗИЛДИ

(Давомий. Боши биринчи
бетда).

Тарих-архив институтининг
ректори Юрий Николаевич
Афанасьевнинг номзоди ҳам
қўрсатилган эди. Бошланғич
ташқилотда В. Трифоненко
учун Ю. Н. Афанасьевдан
қўра кўпроқ овоз берилди.
Район даражасида студент-
нинг номзоди бир овоздан
қўллаб-қувватланди.

Юрий Николаевич Афа-
насьевга чинакам Бутунитти-
фок минбари бериб қўйил-
ган. У мамлакатда ўзининг
илмий асарлари, ўттир пуб-
лицистик мақолалари билан
ном чиқарган. Барча вазият-
ларни эътиборга олиб, КПСС
Москва шаҳар комитетининг
бюроси кўпчилиги овоз би-
лан унинг номзодини пле-
нум муҳоказасида киритиш
лозим, деб ҳисоблади.

Шаҳарнинг бир неча таш-
килотда «Огонёк» журнали-
нинг бош редактори Виталий
Алексеевич Коротичнинг
номзоди муҳоказида қилинган-
да у овозларнинг зарур
миқдорини ололмади. «Ого-
нёк» — Бутуниттифок жур-
нали, журнал редакторининг
номзоди мамлакатнинг бош-
қа регионларида ҳам қўрса-
тилган. В. А. Коротич Хер-
сон область партия ташки-
лотидан конференцияга деле-
гат қилиб сайланди.

Фрунзе, Севастополь, Ле-
нин. Октябрь районлари ва
бошқа бир қанча районлар-
да ҳам шунга ўхшаш вазият-
лар бўлиб, бу жойларда
ўзларининг қайта қуришга
астойдил тарафдор эканли-
кларини кўрсатган кўпгина
ташқилот фан ва маданият
арбоблари номзодлари айти-
ни бир вақтда муҳоказида қи-
линди. Улар орасида Л. И.
Абалкин, Т. И. Заславская,
А. А. Нуйкин, Г. Я. Бахла-
нов, Э. Г. Климов, Н. П.
Шмелев, Ю. Ф. Карякин,
Е. В. Яковлев, Г. Х. Попов,
О. Н. Ефремов, А. И. Гель-
ман, М. Ш. Шатров ва бош-
қа ўртоқлар бор. Гарчи
уларнинг ҳаммаси делегат
қилиб сайланмаган тақ-
дирда ҳам бу нарса улар-
нинг қайта қуришга қўшаёт-
ган ҳиссасини асло қайта-
тирмайди.

Биз олган ўнлаб хат ва
телеграммаларда меҳнат
коллективлари ва партия
ташқилотлари айтиш бизнинг
важипимиз делегат қилиб
сайлансин, деб талаб қи-
лганлар. Бироқ шаҳар пар-
тия комитетининг бюроси
пойтахт делегацияси уму-
лиан шаҳарнинг, шаҳар аҳо-
лиси барча гуруҳларининг,
партия ташқилотлари турли
категорияларининг манфа-
атларини иноқлайдиган бў-
лиши кераклигига асосла-
ниб, иш тутди.

Қўрсатилган номзодларга
қарши эътирозлар ҳам бўл-
ди. Жумладан, район партия
комитетларининг баъзи сек-
ретарлари, ҳўжалик раҳбар-
лари, адиблар шанига бир
панча мулоҳазалар айтилди.

Шаҳар партия комитети-
нинг бюроси ана шу му-
нозаратларнинг ҳаммасини
синчиқлаб таҳлил этиб чиқ-
ди. Уларнинг ҳар бири юза-
сидан аниқ фикрга келинди:
ўртоқлар яширин овозга қў-
йиш учун рўйхатга кирити-
лиши мумкин.

Баъзи кишилар рўйхатга
кириб олиш учун ўзининг
хизмат мавқеидан фойдала-
нишга уриниб қўрди, груп-
па манфаатларини қаттиқ
туриб ҳимоя қилди. Аммо
қайта қуриш учун кураш-
нинг шахсий нафсониятлар-
га мутлақо алоқаси йўқ.

Делегатларни сайлаш де-
мократия ва ошқоралик ва-
зиятида ўтганини исботлаш
учун шундай бир мисолини
айтиб бермоқчиман. Биз
Гаврил Харитонович Попов-
нинг номи теварағиди кенг
жамоатчилик фикрини эъти-
борга олиб, Ленин район
партия комитети билан уни-
верситет парткомига Москва
Давлат университетининг
номзодлари тўғрисидаги ма-
салани қайтадан муҳоказида
қилишни тақлиф этдик. Ке-
ча парткомнинг барча фа-
культетлар партия ташки-
лотлари секретарлари ишти-
рокидаги мажлисида икки
номзод — А. А. Логунов
билан Э. Д. Ершов номзод-
ларнинг қўрсатиш тўғрисида-
ги қарор бир овоздан тас-
диқланди. Шаҳарнинг энг
йирик партия ташқилотлари-
дан бирининг фикрига қулоқ
салишимиз кераклиги равшан.

Шаҳар партия комитети
бюросининг район партия
комитетлари биринчи секре-
тарлари иштирокидаги кен-
гайрилган мажлисида ном-
зодларни кўрсатиш аюнла-
ри чиқарилди, деди ўзини
давом эттириб Л. Н. Зайков.
Район комитетлари тақлиф
этган номзодларнинг ҳар
бири принципиаллик, талаб-
чанлик ва айтиш вақтда ош-
қоралик ва хайрихоҳлик му-
ҳитида муҳоказида қилинди.

Сўнгра пленум қатнашчи-
лари яширин овозга қўйиш
учун рўйхатга тақлиф эти-
ладиган номзодлар билан
номма-ном таништирилди.
Уларнинг ҳар бирини муҳо-
казида қилиш принципиал руҳ-
да, баъзан кескин, аммо го-
ят хайрихоҳлик билан, ўр-
тоқларча муҳитда ўтди.

Чунончи Ю. Н. Афанась-
ев Москва Давлат универ-
ситетининг профессори В. А.
Протопоповнинг, КПСС Мос-
ка шаҳар комитети ва об-
ласт комитети партия тар-
ихи институтини директорини
Э. П. Коршунованинг, Свердлов
район партия комитети сек-
ретари А. Г. Борцовнинг
саволлари ва танқидий му-
лоҳазаларига батафсил жа-
воб қайтарганига тўғри кел-
ди. Коммунистнинг қайта
қуришга қўшаётган ҳиссаси
ҳақида унинг қайта қуришни
қўллаб-қувватлаш ҳақидаги
галларига қараб эмас, балки
аввало ўзига топширилган
соҳадаги аниқ-равшан иш-

ларига қараб фикр юритиш
лозимлиги таъкидланди.
Қизғин мунозаралардан ке-
йин Ю. Н. Афанасьевнинг
номзоди кўпчилиги овоз би-
лан яширин овозга қўйиш
учун рўйхатга киритилди.

Жамиятни янгилашда ма-
даният арбобларининг роли
тўғрисида СССР Кинемато-
графчилар союзи правлене-
сининг биринчи секретари
Э. Г. Климовга кўпгина ўт-
кир саволлар берилди.

Жумладан, Ворошилов
район партия комитетининг
биринчи секретари А. И.
Земсков мунозарат маданият
тўғрисида зарурлиги ҳақида,
баҳслашувларда ёрликлар
осишга йўл қўйиш мумкин
эмаслиги, санитаркор эъди-
ларнинг демократияни ри-
вожлантиришдаги шахсий
намунаси ҳақида галларди.
Санъат усталари халқдан
қарздор бўлиб қолмоқдалар,
деб таъкидлади у. Улардан
революцион замонамига
монанд асарлар кутмоқда-
миз. СССР халқ артисти
М. А. Ульянов ва пленум-
нинг бошқа қатнашчилари
ҳам бу долзарб мавзудаги
суҳбатга қўшилдилар.

«Кўз микрохирургияси»
тармоқларидан илмий-техника
комплексининг бош директо-
ри С. Н. Федоров, Москва
Давлат университетининг
ректори А. А. Логунов, ака-
демик В. С. Семенов ва бош-
қалар СССР Фанлар
академияси экономика ин-
ститутининг директори Л. И.
Абалкин ҳам хўжалик исло-
ҳоти қандай бораётганини,
унга тўқийлик қилаётган
сабаблар ҳақида халқ ҳўжа-
лигини интенсивлашда ака-
демия фанининг роли тўғри-
сида гапириб беришни илти-
мос қилдилар.

Совет Армияси ва Ҳарбий
Денгиз Флотини бош сийёс
бошқармасининг бошлғи ар-
мия генерали А. Д. Лизичев,
СССР Қурулди Қўчалари
бош штабининг бошлғи —
СССР муҳофаа министри-
нинг биринчи ўринбосари
Совет Иттифоқи Маршалли
С. Ф. Ахромеев, Москва ста-
ноксозлик заводининг йўнвур-
нинг, 40-ихтисослаштирил-
ган ҳўнар-техника билим
юртининг директори С. П.
Скоромисловнинг шахсий
состав орасида сийёс-тар-
биявий ишдаги, ёшларни ҳар-
бий хизматга тайёрлашдаги
камчиликлар тўғрисида айт-
ган танқидий мулоҳазаларига
жавоб қайтарилди.

Конференция делегацияли-
га бошқа номзодлар ҳам қиз-
гин муҳоказида қилинди.

Сўнгра яширин овоз бе-
рилди. Муҳоказида қилинган
319 номзоднинг ҳаммаси
овозларининг сайланиш учун
зарур бўлган миқдорини
олди.

М. С. Горбачев, А. А. Гро-
мико, Л. Н. Зайков, Е. К.
Лигачев, Н. И. Рыжков,
В. М. Чебриков, Д. Т. Язов
ўртоқлар КПСС XIX Бутун-
иттифок конференциясида

Москва шаҳар партия таш-
килотидан делегат қилиб сай-
ландилар. Делегатлар ораси-
да ишчилар синфининг, эи-
лиларнинг намоёндалари,
партия, совет, ҳўжалик хо-
диллари бор.

Л. Н. Зайков XIX Бутун-
иттифок партия конферен-
циясида пойтахт партия таш-
килотидан вакил бўлиб қат-
нашиш учун ишонч билди-
рилган коммунистларни са-
мимий табриклиди. Москва-
ликлар, деди у, конферен-
ция делегатлари юксак ак-
тивлик, принципиаллик, би-
лимдонлик, ишчанлик қўрса-
тишларини, партия турмуши-
нинг ленинча принципларини,
КПССнинг демократия ва
ошқоралик кенгайтириш,
қайта қуриш йўлини қаттиқ
туриб ҳимоя қилишларини
кутадилар. Москваликлар ўз
делегатларига ана шундай
наказ бердилар.

1985 йилининг апрелида
бошланган янгилашни нати-
жалари ҳозир тобора яққол-
роқ кўринмоқда. Сийёсий си-
стеманинг барча бўғин-
лари ишда умрини яшаб
бўлган ақидалар ва сийқа
усуллар қатъият билан бар-
тараф қилинмоқда. Бутун со-
вет халқи чиндан ҳам қайта
қуришнинг астойдил тараф-
дори, унинг бунёдкори бўлиб
қолди. Партия Марказий
Комитетининг москваликлар
тўғрисидаги, пойтахтнинг
энг зарур муаммоларини ҳал
этиш ҳақидаги доимий гам-
хўрлиги қайта қуришнинг
барча жаҳазларидаги кун-
далик саботли ишда кучи-
мизга куч қўшади.

Энди Бутуниттифок пар-
тия конференциясида тайёр-
гарлигини гоёт муҳим бо-
сқичи бошланмоқда. Партия
ташқилотларида, меҳнат ко-
лективларида партия Мар-
казий Комитетининг Тезис-
лари ишчанлик ва жонқура-
лик билан қизгин муҳоказида
қилинмоқда. Конференция
делегатлари ҳам бу ишга фа-
ол қўшилишлари лозим.

КПСС Марказий Комите-
ти Бош секретарининг пле-
нум қатнашчилари, конфе-
ренция делегатлари билан
самимий ўртоқларча суҳба-
ти бўлди. Улар Михаил Сер-
геевич Горбачевдан кун кеч-
та тугалган олий даражадаги
Совет — Америка учрашу-
вининг аюнлари ҳақида га-
пириб беришни, халқ пар-
тия раҳбарлигида турмуши-
мизни янгилаш соҳасида
ойиб бораётган ишчи баҳо-
лашни илтимос қилдилар.

Қийинчилик билан, баъ-
зан кескин вазиятда ўтган
мулоқотда, деди М. С. Гор-
бачев, мамлакатларимизнинг,
бутун инсониятнинг манфа-
атларини қўлаб, СССР би-
лан АҚШ ўртасидаги муно-
сабатларни соғломлаштириш
теендисида устунлик қил-
ди. Бунда ҳам қайта қу-
ришнинг, ҳам ички, ҳам
халқаро сийёсатда ўзига йўл
ойиб бораётган янги ҳақ
лашнинг роли катта бўлди.
Қайта қуриш туфайли мам-

лакатимиз ҳозир эконо-
микани, демократияни жўшқин
ривожлантиришнинг яхши
намунасини кўрсатмоқда. Бу
намуна бутун инсоният учун
жозибадордир. Биз қайта
қуриш орқали барча учун
адолатли ва мустақам тинч-
ликнинг янги концепцияси-
ни тақлиф қилимиз.

Совет кишилари шу ўзгар-
тишларнинг асосий ҳаракат-
лантирувчи кучидир. Бу ўз-
гаришларни амалга оши-
ришда бутун жамият қатнаш-
моқда. Бунинг англаш — дун-
га таъсирининг кучайи-
ришининг дастлабки босқичи,
калитидир, дунё эса партия
теварағида жипслашган со-
вет кишилари халқимизга
муносиб жамиятини бунёд
этайотганини тобора
равшан қўрмоқда. Зеро со-
циализм — халқга хизмат
қилишнинг тузумидир. Партия
эса демократиялаш орқали
қайта қуришнинг катта йў-
лида қичиб олишдан иборат
бўлган ишнинг асосий йўна-
лишини белгилаб берди. Бу
— ҳозир жамиятимизда қи-
лаётган ҳамма ишларнинг
ўзгариши. Бу шунчаки фор-
мула эмас, балки ҳаракат-
нинг аниқ программасидир.
Унинг марказий бўлини —
халқини ўзгаришларнинг
ҳамма жараёнларида жалб
этишдан иборат. Ана шун-
дай шартлида коммунист-
лар омма орасида ишларни
сабот билан ўрганишлари
керак. Бу — осон вазифа
эмас, аммо қайта қуриш
мақсадларига эришишнинг
бундан бошқа йўли йўқ.

Экономикада қатъият би-
лан катта ўзгариш қилини-
ши лозим. Одамлар иш на-
тижаларини ўзларига, ўз-
ларининг ҳаёт ва турмуш
шароитларига қиёс этиб, шу
ўзгаришларга баҳо беради-
лар. Бу соҳада нималар қи-
линмоқда?

Аграр секторда олға то-
мон қийнаётган ҳаракат
жадаллашди, дедик, озиқ-
овқат муаммосини тезроқ ва
тўлиқроқ ҳал этиш учун
амалий имконият бор. Со-
лиқни сақлашга, уй-жой қу-
рилишга, маийий соҳада
катта маблағ сарфланди.
Машинасозлар суръатини
кучайтирмоқдалар, бу эса бу-
тун халқ ҳўжалигидаги фан-
техника тараққиётини жада-
лантиришнинг гаровидир.

Бироқ ана шуларнинг
ҳаммасига қарамай, эконо-
микани қайта қуриш халқ
исталганлиги натижа билан
бораётгани йўқ. Сустнаш-
лининг таъсири бор, бошқар-
нинг маъмурийчилик, таъ-
йиқ ўтказувчилик усуллари
ҳам тугатилмаган. Баъзи би-
ровлар корхона тўғрисидаги
қонунни четлаб ўттишга, дав-
лат бююргимасига имкони бў-
лган ва имкони бўлмаган
ҳамма нарсани тиқштириш-
га, меҳнат коллективларини
ҳўқуқларини қайтариш-
га, бутун маъсулиятни эса
уларнинг зиммасида қолди-
ришга уринмоқдалар.

Хўш, ана шундай шар-
оитда нима қилмоқ керак?
Авалло саросимага тушмас-
лик, титрамаслик керак. Бу
жидий ишда беҳуда ҳис-ҳис-
сига берилмаслик керак,
ўртоқлар. Сўнча иборалар
ҳам маъносиз эмас. Бу ибор-
лар ёрдамида адолат оғри-
ртириш керак эмас, одилли-
кни, ваиминлик билан
фикр юритиш асосидида са-
ботли конкрет ишга ама-
лий натижа беради.

М. С. Горбачев СССР Гос-
плани раисининг биринчи
ўринбосари академик С. А.
Ситаряга мурожаат этиб,
йилининг беш ойи аюнлари
тўғрисидаги баъзи маълумот-
ларни аниқлаб олади. У туб
ҳўжалик ислохоти шароити-
да министрликлар ўз ўрни ва
ролини қандай топаётгани-
ни қизикчиб сўрайди.

Улар вазиятини билиб олиб
иш юритаётган жойларда
аҳвол ахшилик сари сезилар-
ли равишда ўзгармоқда, деб
таъкидлади қиёсодчи-олим.

Қайта қуришнинг ҳамма
жаҳазларида сезиларли та-
раққиёт ҳам, янгилашлар,
халқлар ҳам, деди сўн-
гра КПСС Марказий Комите-
тининг Бош секретари, би-
роқ энг муҳим шукки, таж-
риба орттирилмоқда, бизнинг
XIX Бутуниттифок партия
конференциясида муҳоказида
қилиш учун тақлифларимиз
бор. Биз босиб ўтган йўл ва
олға ҳаракатини қандай қилиб
жадаллаштириш маъносиди
ҳам тақлифларимиз бор. Шу
босидан ҳам конференция
партия, мамлакат турмуши-
даги муҳим босқич бўлиб қо-
лишига аминман. Хўш, сиз-
лар бу ҳақда нима деб ўй-
лайсизлар? Сизлар ўз вази-
фаларингизни қандай тушу-
найсизлар?

— Масъулият, интизом
оширилсин, кўпроқ ва ахши-
роқ ишлаш керак, деган ха-
тиблар оштилди.

М. С. Горбачев бунга қў-
шилди. Биз ҳаммасини иш
суръатини оширишимиз ке-
рак, шунингга қайта қуриш
далилроқ юрилади, деди у.
Йлгари қандай бўлар эди:
одамлар бошлиқлар бош қо-
тиришаверсин, деб мулоҳаза
юртар эдилар. Энди биз
ҳаммасини, ҳар биримиз уму-
ий иш учун жавабгаримиз.
Ана шунинг ўзи демократ-
иядир, ҳўқуқлар билан
маъсулиятнинг бирлигидир.
Бу — диалектикадир. Биз
шу диалектикани амалда ўр-
ганяпмиз. Модомки ўргана-
ётган эканмиз, албатта ўр-
ганиб оламиз. Бунинг учун
қўроқ ҳамма шароит бор.
Асосий ҳўлоса, суҳбатимиз-
нинг маъноси ҳам ана шун-
дан келиб чиқади: биз тўғри
йўлда туришимиз ва қайта
қуриш йўлидан олға бора-
вишимиз керак!

(ТАСС).

Дунё воқеалари Янги марраларга

Оммавий ахборот восита-
лари олий даражадаги Совет
— Америка учрашувининг
аҳамиятига М. С. Горбачев:
«Шу кунларда Москва со-
дир бўлган воқеа — катта
сийёсатдир», деб берган дў-
да баҳони бутун дунёга тар-
қатди. Бу сийёсат Совет
Иттифоқида ҳам, Қўшма
Штатларда ҳам, жаҳоннинг
бошқа мамлакатларида ҳам
миллион-миллион кишилар-
нинг манфаатларига даҳлдор
эканлиги билангина катта
сийёсат бўлиб қолмай, у олий
даражадаги ҳар бир янги
учрашув «совуқ уруш» не-
гизларида зарба бўлганлиги
учун ҳам катта сийёсатдир.
Женевадан бошлаб ҳар бир
учрашув сари «совуқ уруш»
ўрганида тобора сезиларли
туйнуқлар очила боради.
Улар янги давримизга муно-
сис бўлган маданиятчи жа-
ҳон сийёсати майдонига чи-
қиш имконини бермоқда.

Қўшма ва камроқ олинлик
ракетапарини тутатиш тўғри-
сида Совет-Америка Шарт-
номасини кучга киритиш ҳа-
қида ратификация ерликлар
айирбошлаш Москва
учрашувининг ҳақиқий қў-
қиси бўлди. Бу шунчаки
расмий иш бўлиб қолмади,
чунки Москва учрашувини
янги марраларга олиб чиқди.
Москвада ратификация ёр-
ликларини айирбошлаш би-
лан ядровий қурулсизлаш
даврия бошланди. Президент
Р. Рейган шунинг назарда ту-
тиб, ўртача ва камроқ олин-
лик ракеталарига доир шарт-
номанинг кучга киришини
тарихий воқеа, деб атади.
«Тарихда биринчи марта
Америка ва Совет ядровий
ракетапарининг бутун бир
туркуми тутатилди, — деб
таъкидлади президент, —
Бундан ташқари мазкур
Шартномада тарихда гоёт
қаттиқ текшириш режими
кўзда тутилган ва ял бор
инспекция гуруҳларини до-
имий асосда иккала мамла-
катда турибдилар.

Чет эл матбуоти, сийёсат
ва жамоат арбоблари шу факт-
га юксак баҳо бердилар. Москва-
да ҳар иккала томон
ядро урушида қўлларининг
бўлиши мумкин эмаслигига
ва у ҳеч қачон бошланмасли-
ги кераклигига ишончдор
комил эканлигини айна бир
бор таъкидладилар. Совет
Иттифоқи билан Қўшма
Штатлар ўртасида ҳар ядро-
вий ёки оидий, ҳар қандай
уретишнинг олдин олишга
азму қарор қилганликларини
ҳамда ҳарбий устунликлари
эришини йўлидаги ҳар қандай
муддолардан воз кечганли-
кларини тасдиқладилар.

Шу тарихда, деб таъкид-
ланади қўшма-қўш шарҳлар-
да, муваффақиятлик ривож-
ланиб бораётган Совет-Аме-
рика мулоқоти на фақат бу-
гунги, балки эртанги кун-
нинг, шунингдек келуси
асрининг муаммоларини ҳал
этиш учун амалий асос бў-
либ хизмат қилади. Бу жа-
раён Совет Иттифоқи халқ-
ларининг ҳам, Қўшма Штат-
лар халқларининг ҳам туб
манфаатларига мос бўлиб
тушади, ҳамда анча бажар-
дор, мустақам ва бехатар
дунёи вужудга келтиришга
қўмаклаштиши мумкин.

Москвада олий даражада-
ги Қўшма баёнотда иккала
давлат раҳбарлари стратегик
ҳўжум қурулорларини қисқар-
тириш ва четлаш тўғрисида-
ги Шартноманинг қўшма чи-
қишаси ҳозирдаёқ ишлаб чи-
қилганлигини қайд этиб ўт-
дилар. Лойиҳада кенг ва му-
ҳим ҳамжиҳатлик соҳалари
қайд этилган, шунингдек ҳам-
жиҳатликка эришилмай қола-
ётган масалалар ҳўсуусидаги
позициялар муфассал баён
қилинган. Мазкур Шартнома
имзолашга тайёраш учун
тайагина қўшмада иш қи-
линиши зарурлигига қара-

май, текстининг қўшма аюн-
ҳасида қўшма энг муҳим
қодалар қайд этилган.

М. С. Горбачев билан Р.
Рейган асос бўладиган ана
шу ҳамжиҳатликка амал қи-
либ, бу соҳадаги куч-қай-
ратларни зўр шиқоат ва со-
биққадамлик билан давом
этириш тўғрисида аҳдлашиб
олдилар. Иккала мамлакат
делегацияларига 12 июль
куни Женевага қайтиб бориш
топширини берилди. Ҳали
қолган муаммолар ҳал
этилди, Шартнома ва у билан
қўлдоғ ҳўжжатлар келишиб
олиниши биланоқ, улар дар-
ҳол имзолашни принципиал
равишда англаб олиди.

Қўшмаларо баллистик
ракетапарини ва сув ости ке-
маларидаги баллистик раке-
таларни учуриш ҳақида ха-
бардор қилиш тўғрисида
Москвада Совет-Америка
битими имзолашганлигини
жаҳон афрок оммаси ядро
уруши қичиб кетиши ҳавфини
қайтариш йўлида қўйилган
муҳим қадам, деб баҳолади.
Ядро синовларини батамом
тўхтатишдан иборат пирво-
лдан мақсад йўлида ядро ку-
роли ер ости синовларини
чеклаш тўғрисида 1974 йл-
ги Совет-Америка шартнома-
си ва тинчлик мақсадларида
ер ости ядро портлатишлари
ҳақида 1976 йлги шартнома
ратификация қилинишини
таъминлаш борасида иккала
томон сарфлаётган куч-қай-
ратлар ҳам худди шу мақ-
садга эришишга қаратилган.
Шу жиҳатдан ядро портла-
тишлари устидан контрол-
ликка доир қўшма Совет-
Америка эксперименти тўғри-
сида Москвада имзолашган
битимга катта аҳамият бе-
рилмоқда.

Москвада регионларга онд
қўшма масалалар, жумла-
дан Янги Шарт, ўрон билан
Йроқ ўртасидаги уруш, Аф-
рика Янғибун, Африка Му-
гузи, Марказий Америка,
Кампучия, Корея яриги оро-
лида доир ҳамда бошқа ма-
салалар батафсил муҳоказида
қилинди. Иккала томон 1988
йилининг апрелида Женевада
Афғонистон моносарини
бартараф этишга доир битим-
лар тузилганлиги муноса-
бати билан мамнунинг изҳор
қилди. Гарчи бўлиб ўтган
муҳоказалар натижасида ма-
ҳаллий можоранинг сабаб-
ларига ҳам, шунингдек уни
бартараф этиш воситаларига
ҳам баҳо беришда жиддий
ихтилофлар аниқлашиб қо-
лган бўлсада, иккала мамла-
кат раҳбарлари бу тафовут-
лар Совет Иттифоқи билан
Қўшма Штатлар ўртасида
амалий ҳамкорлик қилиш
учун тўсис бўлмағлиги керак,
деган фикрга қўшилдилар.

Москва учрашуви икки
томонлама муносабатлар со-
ҳасида ҳам самарали бўлди.
Учрашув давомидида имзола-
ган бир қанча битимлар
транспорти фани ва техноло-
гияси, денгиздагиларни из-
лаш ва қутқариш, Тинч
океанининг шимолий қисми
ва Беринг денгизини районла-
рида бирлашган радионави-
гация системасини вужудга
келтириш каби соҳаларда,
шунингдек баллиқ ҳўжалиги
соҳасида ҳамкорлик қилиш
учун қўшмада имкониятлар
очилди.

М. С. Горбачев Москвада
ўтказилган матбуот конфе-
ренциясида олий даражадаги
Совет-Америка учрашуви-
нинг аюнларини чиқара ту-
риб, уни катта сийёсат
миятга молик воқеа, деб ата-
ди. Чет эл матбуоти бу ба-
ҳога қўшилиб, Совет-Аме-
рика мулоқоти бундан бўён
ҳам иккала мамлакат халқ-
ларининг бахт-саодати, бутун
дунё бахт-саодати йўлида
муваффақиятлик ривожланиб
бораверсин, деган истакни
билдирмоқда.

Геннадий ШИШКОВ.
(ТАСС).

ТЕЛЕТАЙП ЛЕНТАСИДАН

КОБУЛ. Афғонистон Рес-
публикаси Ташқи ишлар ми-
нистринг Кобулдаги БМТ ку-
затувчилар гуруҳининг кў-
зголатхонасига ўн биринчи но-
та топширди. Унда Покистон
томони Женева аҳдлашува-<

Оқимол Файз

Дам олиш саҳифаси

Табиат ва инсон

МИНГ ДАРДГА ДАВО

Банканинг қопқоғи очилиши билан хонани ажиб ҳид тўтиб кетди. Йил-йил товланган турган асадан бир қишқик тотиб кўрдим. Хушбўй ҳид найфатини кўтариб, вужудимга ҳарорат бағишлагандек бўлди.

— Россиядан келтирилганми? — уй эгаси Арслон Бўриевдан сўрадим. — Йўқ, ўзимизники. Ўн уч йилдан бери отам асаларичилик билан шуғулланадилар.

— Отангиз билан таништириб қўймайсизми?

Арслон рози бўлди. Йўлакка асал ҳақида ўйламан. Табиатнинг ишига қўйил. Тотли, шифобахш неъмат яратиб, саховат кўрсатган. Бу ерда қайси хонадонга борсангиз, дастурхонга, албатта, асал қўйишади. Бу фаровон ҳаёт рамзи. Лекин у қадим замонларда танқис бўлган. Ривоят қилишларича, оғир хасталикка чалинган бир калбақал Абу Али ибн Сино хушбўй даво излаб боради. У беморни синчиклаб текширгач, унга асал ейишни буюради. «Егани нон топишми қийин-у асални қаердан оламан?» — дейди бемор мултираб. Шунда табиб бир парча қорғога «асал, асал, асал» деб ёзиб беради. «Ана шуни эзиб ич. Уни сувга солётганимда бу сўни уч марта тилга оласан» — деб тайинлайди. Бемор худди шундай қилиб, тузалиб кетади. Бу ривоят. Лекин асал тановул қилиб,

ундан даво топаётганлар оз эмас...

— Шу ерда ювиниб олайлик, — деди Арслон Сўриевдан сўрадим. — Йўқ, ўзимизники. Ўн уч йилдан бери отам асаларичилик билан шуғулланадилар.

— Негар? — дея сўрадим ҳайрон бўлиб.

— Асалари нозиктаб ҳашарот. Атир ёки тер ҳидини сезса, ҳужумга ўтади.

Мана, Арслоннинг отаси хушбўйга етиб келдик. Жуманазар ота ёши бир жойга бориб қолганга қарамадан бақувват, серҳаракат экан.

— Қарганда касбини ўзгартирибсиз? — дедим ҳазиллаб.

— Дехқончилик — бизга ота касб. Асаларичилик эса овунуш учун. Бир йилгитга қирқ қунак ҳам оз деганларидек, бир баҳона сабаб билан ўргандим. Дардга чалиниб, бошим айланиб, кўзим тинадиган бўлди. Мадорим кундан кунга қуриб бораверди. Дўхтир деса юрагим безиллайди. Бу дардин бошидан кечирганлар тоза асал ейишни тавсия қилишди. Лекин уни бозорда топиш қийин. Охири болалар мени тоққа, асаларичилар хушбўйга олиб боришди. Улар орасида бир рус чол ёқиб қолди. Асаларининг сўтини олиб, уни болга аралаштириб едирди.

— Асаларининг сўти бўлганми?

— Бўлмасамчи! У қўтилар томон кетди-да, бир ромни кўтариб келди. Ғалвисимон уяларга диқ

қат билан қарайман. Уларнинг ҳар қайсида зигирдақина марварид томчилар ёнида арининг уруғи.

— Ана шу томчилар фойдали бу ҳашаротнинг сўти, уруғлар эса болалари. Шу сўтни эмиб, вояга етишади.

Ота асалариларга ҳовлининг ўзиде шариот яратаркан. Хонадонига ўрик дарахлари, мавсум бўйи очилиб турадиган гуллар, беда, мак, кайҳури эккан. Кейинги йили экин навабга-навабга гулдайди. Ота дастлаб икки қўти асалари асраган бўлса, ҳозир уларнинг сони 50 тага етди. Бу орада бир неча қўтисини таниш-билишлари ва қариндошларига ҳадя этди. Чунки асаларилар ҳар йили икки баравар кўпаяди.

— Бир қўтис қанча ҳосил беради?

— Сигирнинг сўти тилида деганларидек, асаларилар ҳам сермахсул. Лекин бу уларнинг зотиға боллиқ. Агар улар серҳаракат ва ишчан бўлишса, мавсумда 3—4 марта асал олса бўлади. Мен уч марта, ҳар қўтидан ўртача 25—30 килограммдан олиб, қабул пунктига ҳар йили 500—600 килограмм топшираман.

Хуллас, Жуманазар ота Бўриевнинг асаларичилик тақрибаси ўрганишга доғин, У етиштирган асал ҳам тозаллиги, ҳам шираллиги билан ажралиб туради.

Х. ХУДОИҚУЛОВ.

НАМАНГАН. Область марказининг ўйчи қўчасидаги сайр зонаси меҳнаткашларнинг севишли оромгоҳига айланган. Шаҳарни ривожлантириш бош планига мувофиқ барпо этилган бу ер аниқса дам олиш қунаклар одамлар билан тавжум бўлади. Улар оила аъзолари билан сайрга чиқадилар, артистларнинг

ранг-баранг программда чиқишларини мароқ билан томоша қиладилар. СУРАТДА: Наманган шаҳар маданият уйи қопидаги «Ер-ер» фольклор ансамбли концерт бермоқда.

А. КОВТУН ва Б. ЮСУПОВ фотоси. (ЎзТАГ).

БИЛИБ ҚЎЙГАН ЯХШИ

ЙИЛ ҲИСОБИ

Ҳозир биз фойдаланаётган календарь 1918 йилда РСФСР Халқ Комиссарлари Советининг декрети билан жорий этилган. Унда мувофиқ олддингига ўзгартириш киритилган, яъни 31 январдан кейин 1 февраль эмас, балки 14 февраль деб ҳисобланган. Аввалги Юлиан ва кейинги Григориан календарлари орасидаги фарқ XX аср учун 13 кунни ташкил этади. Рим папаси Григорий XIII 1582 йилда навқуд календарга ўзгартиш киритган. Шундан кейин у папа номи билан Григориан календари деб юритила бошлаган. Ҳозир у жаҳоннинг кўпгина мамлакатларида қабул қилинган. Лекин баъзи юртларда йил ҳисобининг бошқа тартиблари ҳали ҳам мавжуд. Бунинг сабаби шундаки, кўп йиллик астрономик қўзишлардан кун ва тунининг алмашини, юлдузлар, ой ва қуёш ҳаракати натижасида кўйидаги вақт даврлари аниқланган: офтобнинг бир кеча-кундуздаги ҳаракати ўртача 24 соат, синодаль ой 29 кеча-кундуз 14 соат 44 минут 3 секунд ва тропик йил 365 куну 5 соат 48 минут 46 секунд. Бу даврларни ўзаро мувофиқлаштириш ниятида мураккаб бўлиб, минглаб йиллар мобайнида ҳал бўлганча йўқ. Уч хил йил ҳисоби мавжуд. Булар Ой (унинг ҳаракати асосида), Қуёш (унда кеча-кундуз ва йил тахминан мос тушган), Ой-Қуёш календарлари (бунда юқоридаги учала вақт бирлигини мослаштиришга ҳаракат қилинган).

Ой календарлари йил Қуёш календариданга қараганда тахминан 11 кеча-кундуз кам: у кўпроқ муслимон мамлакатларида қўлланилади. Шу сабабдан у араб календарини деб ҳам аталади. Ой (арабча — қамар) календарига давр 622 йил 16 июль — жума куниндан бошланади (ҳижрий йил). Ҳозирги вақтда Ой календарини

Жазоир, Ироқ, Қувейт, Ливан, Ливия, Мавритания, Марокко, Нигерия, Сомали, Судан, Тунис, Саудия Арабистони, Сурия ва бошқа мамлакатларда қўлланилади.

Биз фойдаланаётган Григориан календари халқаро аҳамиятга эришган. Лекин у ҳам баъзи камчиликлардан холи эмас. Масалан, унда ой узунлиги ҳар хил — 28, 29, 30, 31 кун. Бу муаммо XIX асрда ҳам таъкидланиб, нуқсонсиз календар яратиш ҳақида таклифлар билдирилган. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг иқтисодий ва социал кенгаши умумжаҳон календарини ишлаб чиқиш билан шуғулланаяпти.

Ҳўш, календарь сўзи қандай пайдо бўлган? Қадимий Римда қарздорлар учун махсус даврлар тўтилган. Улар ҳар ойнинг биринчи кунини «календа» (қарз ва процентлар)ни тўлаганлар. Кейинчалик йил ҳисоби таъкидланган қозғалар календарь деб атала бошлаган.

Ҳозир нечанчи йил? Бу саволга «1988 йил ўятаётган» деб жавоб берамиз. Лекин йил ҳисоби Ер юзидеги мамлакатларда турли тарзда юритилган. Масалан, Эронин олсак. Бу ерда ҳозир 2546 йил. Негар бундай? Мазкур мамлакатда ҳисоб қадимги Эрон шоҳи Кирош (Европада Кир) тахтга ўтирган даврдан бошланади.

Исроил давлатининг ҳам миллий диний йили бор. Якудийлар календарини «Дуненинг яратилиш» афсонасидан бошланади. Эммиш, одамзод — эрамаздан 3761 йил муқаддам пайдо бўлган экани Шунинг учун ҳам ҳозир Исроил давлатида 5749 йил.

Р. ОРТИКБОВ,
СССР География жамаиятининг аъзоси.

ҚАЕРДА ҚАНДАЙ?

Саховатли юртимизга ёзини иссиқ кунлари келди. Ҳаммаёқ кўркам либосга бурканди. Дала, боғлар ўзининг ширин-шаклар неъматларини инъом этмоқда. Мевалар бирин-кетин пишиб, эл дастурхонини безаяпти. Ер кўрасининг бошқа минтақалариданчи У ерларда ҳам шундайми!

Европанинг Атлантика океани ўраб турган чеккасида ҳаво оқимларининг ғарбдан ва шарқдан келиб туриши, қирғоқ қизиги эгри-бугриллиги боис мўътадил иқлим ҳосил бўлади. Шунинг учун унинг жанубида субтропик, шимолида эса субарктика ҳамда арктика иқлими ҳукмронлик қилади. Июнь ойида Европа қитъасига асосан ғарб томондан ҳаво оқими келиб туради.

Шимол-Шарқий ва Марказий Осиёда ҳаво аста-секин иссиб бориши тўғрисида оқимнинг йўқолиши. Аксинча, Тинч океани устида антициклон кенгайиб, қитъага қийналиб келади. Ҳаво оқимлари қиш вақтида бу ердан турли томонга йўналган бўлса, энди океандан қитъа томон эсди. Кичик Осиёни тобора кенгайишдан Азор антициклонининг бир тармоғи қамраб олади.

Африка иқлими аввало унинг тропик кенгликларда жойлашганлиги, асосан қуёшдан сочилишдан кўра микдорига боғлиқ. Шу боис қитъанинг кўп қисмида ҳарорат юқори ва бошқа ерларга қараганда иссиқ бўлади. Жанубий қисмида совуқ, шимолий қисми эса ниҳоятда иссиқ кетади.

Австралия шимолда субэкваториал, жанубда субтропик кенгликларда жойлашган. Тасмания ороли эса ўртача минтақада. Қитъа иқлимига таъсир этувчи асосий омиллардан бири қуёш нурининг кўп тушишидир.

Тинч океанининг марказий қисмидаги ороллар Океания номи билан аталади. Майда-чудда бу қуруқликлар қуррамининг шимолий ярим шаридаги субтропик кенгликлардан жанубий ярим шардаги ўртача кенгликларга етиб боради. Об-ҳавонинг ўзгариши, намгарчиликнинг асосий хусусиятлари шундан келиб чиқади. Бу Австралия билан Жануби-Шарқий Осиёга яқин ороллар иқлимида ҳам сезилиб туради.

Антарктидада эл мавсуми декабрдан то февралгача давом этади. Бу даврда Советско-е асотидада кўп қуёш тўрт ой қўйилади. Шамол кам эседи, ҳаво очик бўлади.

Т. МАХМУДОВ,
табиатшунос.

ЎҒРИГИР КИТОБЛАР

Ҳажвия

турди. Подполковник аранг ёзиб улгурди.

— Саид Аҳмад, Одил Екубов, Асад Мухтор, Ўткир Ҳошимов, Неъмат Аминов, Носир Фозилов, Эркин Воҳидов, Абдулла Орипов, Омон Матжон, Рауф Парфи китоблари йўқ.

Акт тузилди. Шуниси ажабланирлик, республика бўйича содир бўлган юзлаб ҳодисанинг мохияти бир хил: китоб ўғирланган. Яна фақат юқоридаги муаллифлариники. Набраларувида орасида ишчилар, колхозчилар, артистлар, ёзувчи ва шoirлар бор. Ҳатто Саид Аҳмаднинг уйидан «Келинлар кўзғолони» ўғирлаб кетилганига нима дейсиз? Оператив группа бошликларини ҳайратланишар, лекин каттама-кичики, барбери жиноят, қилдириш, ўғирларини қўлга тушириш керак, таом-васалом.

Қидирув давом этади. Икки дружинани кеска одамни тутиб келишди. Улардан бири ахборот берди:

— Ўртоқ начальники! Биз 7-микрорайондаги ўғирлик содир бўлган 39-квартирани кўздан кечириб қийаётгандик, подполковник шу чоғда келиб, уни қўзғатди. Ерда ётган китоби олд, ичига ниманидир солди, сўнгра яна бурчакча улоқтирди. Биримиз чолни тўхтатди. Иккинчимиз китобни варақладик. Ичидан тўққиз сўм (ҳаммаси бир сўмлик) пул чиқди. Штабга олиб келавардик. Китоб эса чолнинг қўлинда.

Бошлик чолга юзланди: — Оббо, отахони тушма-

гур-е, бу қанақа қилиқ? Қани китобни кўрайлик-чи?

Чол китобни чиқариб берди. Бошлик уни кўздан кечирди:

— Самад Бўла. «Оқ ирмоқ». Ўғирланган китоблар орасида бунақаси йўқ. Муаллифи ҳам нотаниш.

Чол сўз қотди:

— Негар нотаниш бўларкан? Бу катта ёзувчи, лауреат... Сизлар билмадингиз-у уни бутун носоғуруш, аттор, қассоблар ҳурмат қилишди.

— Унисини қўя туринг, — деди бошлик. — Сиз нега шу китобнинг ичига пул солдингиз, яна ташлаб кетаётганингиз? Қаранг, катта кўчага-й? Пулингиз шунча кўпми? Ростини айтинг. Ёлгон гапирсангиз, ўзингиздан кўринг.

— Опоқ соқолим билан ёлгон гапирганим, болам! Хоҳ ишонинг, хоҳ ишонманг, ростини айтман. Пулингиз кўпим, дедингиз. Кўп бўлса, шунча қиларимиз. Самад Бўланинг «Оқ ирмоқ» китоби хосиятлик, ҳа. Негар десангиз, бу китоб подполковник бир йилча ётди. Биров у ёқда тенди, биров бу ёқда, чарчашиди шеклиб кетмай қол қўйишди. Ўйлаб кўрсам, менбоп экан. Хар пенсиямдан нос-посга деб кампиримдан беш-олти сўм яшириб қоламан. Бунга қарга қўйишни билмай бошим қотарди. Ўйлаб-ўйлаб шунинг тойдим. «Оқ ирмоқ»нинг орасига яширсам, ит ҳам олмайдик. Анчадан бери шундай қиламан, ўртоқ бошлик!

Бошлик:

— Оббо, отахони тушма-

мурасиёз кураш остида ўтишини яна бир бор тасдиқлади.

— Негар шу китобни танладингиз?

— Айтапман-ку, бу китобни катта йўлнинг ўртасига ташлаб қўйсангиз ҳам биров тегмайди, ўзим ҳам уйда хотиржам ётаман, деб. Аввал ҳалиги бору... келинларни уриштириб юрадигани.

— Саид Аҳмадми?

— Ҳа. Ўшанинг китоби ичига пул солиб, ёстигим остига қўйиб ётдим. Бошим остидан ҳам уриб кетишди.

Бошлик ўғирланган китоблар орасида «Оқ ирмоқ» учрамадми, барибир акт тузди. Сўнг чолга жавоб берди.

Телефонлар тинимсиз жингиллади. Ўғирлик маршрутлари энг чекка қишлоқ ва районларга етиб борди. Бу қилмиш оригинал: фақат юқоридаги ёзувчи ва шoirларнинг китоблари ўмарилапти. Тилла, пул, қўй, молга қиб боқилмайди. Бундай ҳодиса ҳеч қачон содир бўлмаган. Қидирув давом этади. Афсуски, ҳалигача бирорта ўғри қўлга тушмади.

Ўғирлик авжига чиқарди. Нуфусли бир ташкилотнинг маслаҳати, ички ишлар бошқармасининг илтимосига кўра юқоридаги ёзувчи ва шoirлар ўғирларга мурожаат билан чиқишди. Қизғин шундаки, у чоп этилган газета ҳам барча ерда ўғирлаб кетилди. Шундан кейин ёзувчиларга аноним ультиматум тушди. Унинг мазмуни шундай: «Биз-

нинг ўғирлик қилишимизнинг объектиса сабаблари бор. Ўша авторларнинг китоблари магазинлардан туғул чайқовдан ҳам топиламаса нима қилайлик? Ахир, биз ҳам одаммиз. Яхши асарларни ўқитимиз келадик».

Орадан бир кун ўтди. Адиллар хушбўйи ўғирларнинг икки вақили келди. Улардан бири фермада қорозув, иккинчиси олий ўқув юртиларидан бирида профессор Қаранг, ўғирнинг каттакичи бўлмас экан. Шартонома тузилди. Унинг шартини 1988 йилдан бошлаб адилларнинг ҳар бири ўғирларини ўзининг дастхат ёзилган биттадан китоби билан таъминлашдан иборат. Шу билан ўғирлик бир оз каймади. Аммо батамом тўхтагани йўқ. Чунки шартнома ҳали тўла кучга кирмаган-да.

Бу борада милиция бўлими, иккинчи соҳалар, жамоатчилик ташкилотларининг вакиллари иштирокида республикаларо кенгаш ўтказилди. Аяжуман қатнашчилари бу ишга наشريёт ва китоб савдоси ходимларини жалб этмасдан туриб ўғирлик оқибатида келтирилган зарар ўрнини қоплаш мушкул, деган фикрга бир овоздан келишди.

Шу дам олиш кунини галати миш-миш тарқалди. Ёзувчилар соҳида китоби ўғирланган ёзувчи ва шoirларнинг мукофотлаш тўғрисида гап бўлганмиш.

— Келинг, Саид Аҳмад ака! Китоби ўғирланган ёзувчи ва шoirларнинг саломатликлари учун, ўғирлар асарлар кўпайиши учун...

Устоз:

— Майли, қўлингиз ол компотингиз!

— Ҳўп, мана.

— Кўтардик.

Тўхтам АШУРОВ.

КРОССВОРД

Ушбу кроссворд «Л» ҳарфи билан бошланувчи сўзлардан тузилган.

БЎНИГА: 1. Африка халқлари овозлиқ ҳаракатининг таниқли аربی, Конго миллий ҳақрамони. 2. Китоб муқовалашда ишлатилган махсус газлама. 3. Нефтан олинадиган ёниги тури. 4. Фан ва санъат соҳаларидаги хизматлари учун бериладиган ўнвон. 5. Аёллар исми ёки нозиклик, гўзаллик. 6. Қимматбаҳо буюмларни гаровга олиб, қарз пул берадиган муассаса. 7. Мева шарбати-дан тайёрланган ширин ичимлик. 8. Ғарбий Африкадаги давлат. 9. Билетли ютуқ ўйини. 10. Ўғловод, сут шакари.

БЕЛАР БЎНИГА: 11. Бирор тилдаги сўзлар математик тартибда жамлаб берилган китоб. 12. Техника ва медицинанинг турли соҳаларида қўлланилаётган электромагнит нурлари манбаи, оптик генератор. 13. Фотоаппарат ва дурбин кабиларда ишлатилган қабарик оптик ишчи. 14. Субтропик мева. 15. Дарёнинг деңгизга қуйилиш жойида сувнинг қўлайишдан пайдо бўлган қўрғаз. 16. Кучли таъсир натижасида юз берадиган қаттиқ титраш. 17. Қумушранг ишқорий металл. 18. Шимолий Африкадаги давлат. 19. Ирттич ов қўши. 20. Поитхти Байрут бўлган давлат.

Тўзувчи: Фозилжон ОРИПОВ.

ШАХМАТ

Собиқ жаҳон чемпиони Анатолий Карпов яқиндагина Амстердамда ниҳонсига етган турлар баҳсида иккинчи ўринни олгани кўпчиликка маълум. Таниқли гротмейстер мана энди Испаниянинг Хихон шахрида ўтаётган йиллик халқаро мусобақада қатнашмоқда. У санки турдан сўнг 7 очко жамғариб, каровоношилик қилапти. Кейинги икки ўринда бораётган Рафаэль Вагайян би-

лан Владимир Тукмаков ундан ярим очко кам тўплашган.

Жами 109 шахматчи қатнашган бу мусобақа янги-чак тартибда ўтказилди. Хихонда голиб бўлганлар жаҳон чемпионатининг келгуси босқичига йўллама оладилар.

Редактор ўринбосари
Н. ЕКУБОВ.

«ҚИШЛОҚ ҲАҚИҚАТИ» «СЕЛЬСКАЯ ПРАВДА»

Газета Центрального Комитета Компартии Узбекистана Выходит на узбекском и русском языках.

БИЗНИНГ АДРЕС: 700083, ТОШКЕНТ, ЛЕНИНГРАД КЎЧАСИ, 32

Бўлими — 32-56-34. Дехқончилик бўлими — 33-54-33. 32-56-35. 32-54-51. Чорвачилик бўлими — 32-56-33. Қишлоқ қурилиш бўлими — 32-54-44. Маданият, адабиёт ва санъат бўлими — 32-56-36. 32-56-39. Ахборот ва спорт бўлими — 32-54-46. 32-56-39. Хетлар ва оммавий ишлар бўлими — 32-54-52. Таржима бўлими — 32-56-31. 32-54-54. 32-54-55. 32-56-28. Иллюстрация бўлими — 32-58-79. Эълонлар бўлими — 33-81-42.